

Пётр Бароўскі 3

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

PL ISSN 0546-1960

NR INDEKSU 366714

Матурны 2008 8

<http://niva.iig.pl>
redakcja@niva.iig.pl

№ 21 (2715) Год LIII

Беласток, 25 мая 2008 г.

Цана 2,00 зл. (VAT 0%)

Зона развіцця — Саколка?

Фота Галіны РАМАШКА

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

З неафіцыйных вестак, якія ўдалося здабыць „Ніве”, вынікае, што польскі ўрад — быццам бы пад націскам Еўрасаюза — падчас працягваючыхся размоў наконт падпісання дамовы аб малым памежным руху паміж Польшчай і Беларуссю хадзілі за ўстанаўленне ледзь трыццацікіламетравай зоны, у якой мела б яна абавязваць. Беларускі бок хацеў бы, каб тая зона ахоплівала 60 кіламетраў — тады захапіла б з польскага боку і Беласток.

Калі б дайшло да ўключэння польскіх прапаноў, у паўночна-ўсходняй частцы ахапіла б яна ваколіцы Кузыніцы-Беластоцкай да вёскі Страж, а яе цэнтрам сталася б гарадска-вясковая сталіца Сакольскай гміны. Больш на поўдзень падобныя выгады як Саколка мела б Гайнаўка. З беларускага боку гэтая зона ахапіла б два большыя гарадскія цэнтры, па ліку жыхароў параўнальныя з Беластокам: Гродна і Брэст. З інфармацыяй, якія атрымалі з Прэсавага аддзела МЗС у Варшаве, даведаліся мы, што афіцыйна пакуль не атрымаем дэталюў наконт дамовы, паколькі няма такой практыкі прадстаўляць праект дамовы на этапе яе неафіцыйнага аднак спасаліся тут на адно з распараджэнняў Еўрапарламента і Рады Еўропы: „Памежная зона абазначае зону, якая не сягае больш за 30 кіламетраў ад мяжы (...) Калі частка (...) адміністрацыйнай адзінкі распаложана паміж 30 і 50 кіламетраў ад лініі мяжы, незалежна ад гэтага лічыцца яе часткай памежнай зоны”.

У сваю чаргу еўрадэпутат Яцэк Пратасевіч, шэф дэлегацыі ЕП па справах Беларусі шчыра публічна прызнаўся:

— Няма шанцаў на тое, каб Беласток апынуўся ў межах гэтай зоны.

— Мы прадставілі польскаму боку свой праект, а беларускі бок нам — свой, — не скрываў у канцы мі-

нулага тыдня ў размове з „Нівай” генеральны консул Рэспублікі Беларусь у Беластоку Міхал Аляксейчык. — Мы дапрацоўваем дэталі. Мы хацелі б, каб у гэтую зону ўключаны быў аднак і Беласток. Не хочам размаўляць у катэгорыях кіламетра больш ці менш мела б яна ахопліваць, але аб тым ці былі б у яе дыяпазоне вялікія гарады. Гэта ў інтэрэсе шмат якіх беластачан, у якіх ёсць сем’і на беларускім баку.

Консул не скрываў свайго здзіўлення:

— Гаворыцца, што зона ў 30 кіламетраў гэта патрабаванне ЕС. Але ж кожная краіна ў Еўрасаюзе мае таксама свае правы і на сваёй тэрыторыі вырашае ці мае ўстанавіць зону малога памежнага руху — у 30, 50 ці 60 кіламетраў. Здзіўляе мяне атмасфера сакрэтнасці вакол гэтай справы з польскага боку.

Варыянт у 30 кіламетраў задавальвае ўлады Саколкі. Віцэ-бурмістр гэтага горада Пётр Буйвіцкі не скрывае свае радасці:

— Гэта шанец для нашай мясцовасці на развіццё гандлю, прыгранічнага турызму. Можам мець надзею, што будзе ён матарам для развіцця ўсяе нашай гміны. Пры самай мяжы ўзнікнуць лагістычныя цэнтры. Мусім яшчэ больш адкрыцца адны для адных.

Некаторыя назіральнікі польскай замежнай і эканамічнай палітыкі прыкмячаюць, што Беласток, пакінуўшы па-за зонай польска-беларускага малога памежнага руху (перасяканне мяжы на падставе пропускаў — таных або нават бясплатных, пакуль, мабыць, на адзін год), можа страціць у гаспадарцы, хоць бы з-за факту, што частка магчымых будучых інвестараў выбярэ мясцовасці, якія апынуцца ў памежнай зоне. Віцэ-бурмістр Саколкі мяркуе:

— Мы прыкмецілі зацікаўленне нашай тэрыторыяй. У апошні час заявілася ў нас фірма „Філіпс”, якая

хоча тут стварыць лагістычны цэнтр і паставіць цэх плошчай у 50 тысяч квадратных метраў. Занята будзе мець сотні асоб. Яшчэ адным козырам у падтрымку таго, што мы апынемся ў цэнтры малога памежнага руху, з’яўляецца тое, што ёсць у нас шырокія пуці. Дастаткова толькі збудаваць большы перагрузачны тэрмінал і можна будзе з еўрапейскіх вагонаў перагружаць тавары ў беларускія і іншыя, скажам, рускія вагоны.

Бурмістр іншага вялікага горада, які апынуўся б у цэнтры зоны, Гайнаўкі — Анатоль Ахрыцюк мяркуе так:

— Напэўна вялікае значэнне будзе мець гаспадарчы абмен у рамках малога памежнага руху. Паўплывае гэта на эканоміку нашых гмін. Аргумент, што мы апынемся ў гэтай зоне будзе без сумнення істотны для інвестараў, хоць пры інвестыцыях прымаюцца пад увагу таксама іншыя аргументы — напрыклад, у выпадку Беластока хоць бы ягоная шырока ўспрыманая інфраструктура. У гэтым руху будзе найважнейшы чалавечы фактар — напрыклад, быў бы лягчэйшы спартыўны ці культурны абмен.

Пры нагодзе ўвядзення (магчыма што неўзабаве) малога памежнага руху паміж РБ і РП варта таксама прыгадаць, што згодна з вырашэннямі шэфаў МЗС Украіны і Польшчы гэтая зона ахоплівае абшар у 50 кіламетраў. Тым больш здаецца быць здзіўнай упартасць Польшчы наконт абшару ў 30 кіламетраў у выпадку Беларусі. Аж хочацца спытацца: ці тут ёсць роўныя і раўнейшыя, ці г.зв. звычайныя грамадзяне гэтай часткі Еўропы. Самае цікавае — падобную дамову неафіцыйнае Літва з Беларуссю. Мае яна ахапіць і Вільню, хоць частка гэтага горада ляжыць больш за 30 км ад мяжы, а прыняты там пакуль варыянт у 30 кіламетраў.

Каранацыя Расіі 2

Віктар САЗОНАЎ

Вось яны едуць. Некалькі машын з цёмнымі шыбамі з аднаго боку, і другая група чорных машын з другога. У нейкай машыне, невядома ў якой, едзе Уладзімір Пуцін. У другой групе машын Дзмітрый Мядзведзеў. Вакол машын матацыклісты. На вуліцах ні душы. Толькі снайперы на дахах гатовыя застрэліць усё, што мае мажлівасць дыхаць...

Чужаземцы

3 кантэкстамі 4

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

Музей ад паху

самагонкі 5

Ілона КАРПЮК

Некраполія

ў (цёмным) лесе 9

Аляксандр ВЯРБІЦКІ

ЗАПРАШЭННЕ

Кафедра беларускай культуры Універсітэта ў Беластоку запрашае на адкрыццё фатаграфічнай выстаўкі

„Беларусь — людзі і месцы”,

якое адбудзецца 27 траўня 2008 года (аўторак) у 17⁰⁰ гадзін у фае Універсітэта, Універсітэцкі пляц, 1, II паверх.

97705461196000

Каранацыя Расіі

Вось яны едуць. Некалькі машын з цёмнымі шыбамі з аднаго боку, і другая група чорных машын з другога.

У нейкай машыне, невядома ў якой, едзе Уладзімір Пуцін. У другой групе машын Дзмітрый Мядзведзеў. Вакол машын атацкісты. На вуліцах ні душы. Толькі снайперы на дахах гатовыя застрэліць усё, што мае мажлівасць дыхаць. Становіцца крыху жудасна. Усё гэта назадае фільмы пра вампіраў або мафію... А гэта ўсяго толькі інаўгурацыя новага расійскага прэзідэнта. Гэта сённяшняя Расія.

Яшчэ нядаўна яна была на шляху да дэмакратыі. Першы прэзідэнт Расіі пасля развалу Савецкага Саюза Барыс Ельцын паабяцаў рэгіёнам Расіі столькі свабоды, колькі яны могуць узяць. З былымі савецкімі рэспублікамі Ельцын размаўляе праз былыя камуністычныя сувязі, якія разарваць аказалася нашым цяжэй чым сам Савецкі Саюз. Але размову расійскі лідэр вядзе не жорстка. Ды і чаго яму злавачца на тых, хто гэтак жа як і некалі Расія, вызваліўшыся ад панавання мангола-татараў, таксама захацелі стаць свабоднымі.

Нават з чачэнцамі вядуцца перамовы. Ельцын просіць іх пачакаць. Абяцае праз нейкую колькасць гадоў разгледзець іх пытанне наконт самастойнасці. Навокал дзікі капіталізм і некантраляваная, ці калі сказаць больш дакладна то жорстка кантраляваная пэўнымі сіламі і кланамі прыватызацыя. Ёсць ужо і здабыткі ў эканоміцы ды палітыцы, ёсць і праблемы. Але ёсць і КГБ, ёсць і Уладзімір Пуцін. Можна яму і не падабалася, што п'яны Ельцын скача на афіцыйных прыёмах і прыстае да лідэраў іншых краін, раздаючы тым шчырыя расійскія абдымкі ды пацалункі. Але больш за ўсё Пуцін не мог сцяраць таго, што яго любімы Савецкі Саюз разваліўся, што былыя савецкія рэспублікі адарваліся ад рабства і набылі самастойнасць, што і іншыя заваяваныя калісь народы шукаюць свабоды ад каланіяльна-імперскай Расіі. А найбольш яго турбуе, што і сам расійскі народ пакрыху становіцца свабодным.

І вось ужо першы расійскі прэзідэнт адмаўляецца ад сваёй пасады. Увесь свет бачыць у тым руку КГБ. Бачыць і не можа паверыць у гэта. Няўжо ўсё? Няўжо Расія зноў павярнулася і пайшла ў палон рабства сама да сабе? Няўжо

зноў пачне палохаць ядзернай зброяй увесь свет?

Улада аказалася ў руках Пуціна. Пасля спешных выбары і вось ужо Уладзімір Уладзіміравіч прэзідэнт. Пра незалежнасць Чачні размовы скончыліся адразу. Ды што там Чачня. Незалежнасць Беларусі аказалася пад пагрозай. І ўсе разумеюць, што больш у Расіі свабодных і дэмакратычных выбараў не будзе.

Пра тое, што Пуцін будзе кіраваць два тэрміны ніхто не сумняваўся. А пасля стала зразумелым і тое, што ён будзе кіраваць Расіяй аж да скону, і праўдзівае яго прозвішча КГБ. „Былых чэкістаў не бывае“, — сказаў нейкі прэзідэнт Расіі праз тэлевізар усяму свету. Сказаў і ўсміхнуўся. Крыва так усміхнуўся, па-кагебісцку.

„У нас ёсць Канстытуцыя, — крыху пазней заявіў Пуцін. — Яна не дазваляе быць прэзідэнтам тры тэрміны запар. Таму я абяцаю, што не буду балавацца на трэці прэзідэнцкі тэрмін“. Заявіў і зноў так крыва, па-кагебісцку ўсміхнуўся.

І вось ужо новыя выбары і абраны Пуціным Дзмітрый Мядзведзеў. Засталося гэта толькі зацвердзіць. Народ мусіць прагаласаваць. І нават ведае за каго яму галасаваць. І нікуды не дзенецца, прагаласуе. З палітычнай апазіцыяй дэмакратычнага кірунку ўжо скончана. З незалежнай прэсай таксама. А апазіцыя камуністычная не страшна. Хай будзе. Гэта як-ніж бацька КГБ. Камуністы ж стварылі чэкістаў. Ды і самога Пуціна таксама яны...

Мядзведзеў кладзе руку на Канстытуцыю Расійскай Федэрацыі і клянецца захаваць цэласнасць Расіі. У зале ціха. Тут усе прыдворныя лакеі. Усе, хто хваліў Пуціна і падпяваў яму. І няважна, гэта губернатар ці кінарэжысёр. Галоўнае — асабістая адданасць. А яшчэ стаяць салдаты. Іх многа. Генерал апошні раз аддае пашану Пуціну як прэзідэнту. Але добра ведае, што не апошні раз як сапраўднаму кіраўніку Імперыі. Таму звяртаецца да яго не словамі „Господин президент“, а па-кагебісцку — „Товарищ президент“.

І ўжо на наступны дзень Пуцін прызначаецца прэм'ерам і працягвае кіраваць далей. І без трэцяга тэрміну. У Расіі з дэмакратыяй і законнасцю скончана. Псеўдаінаўгурацыя Мядзведзева стала днём каранацыі Расіі. КГБ атрымаў карону.

Віктар САЗОНАЎ

Вачыма еўрапейца

Таямніца аб Усходзе

Некалькі дзён пасля сеймавай дэбаты аб сёлетняй польскай замежнай палітыцы кіраўнік МЗС Радаслаў Сікорскі прадказаў аб'яўленне ўжо неўзабаве польскіх прапаноў усходняй палітыкі Еўрасаюза. А ў парламенце 7 мая тлумачыў:

— Калі гаворка аб еўрапейскай усходняй палітыцы, хачу сказаць, што гэта адна з тых спраў, аб якіх не магу яшчэ публічна гаварыць, але я добрай думкі. Справа адносна прасунутая наперад. У найбліжэйшыя тыдні вы пачуеце, якія атрымаліся вынікі. Гэта справы, да якіх найперш мусім падрыхтавацца і пераканаць у іх нашых еўрапейскіх партнёраў. Гэта адбываецца пазакулісна, ды працяг-

ваецца працэс, якому даў ход прэм'ер Дональд Туск на пасяджэнні Еўрапейскай Рады ў снежні мінулага года і які працягваў у мінулым месяцы. Маю надзею, што будуць прыняты вельмі добрыя рашэнні.

Здзівіла мяне крыху тая атмасфера сакрэтнасці вакол польска-еўрапейскай усходняй палітыкі. Калі б нашы дэпутаты былі больш спешныя ў гэтым пытанні, хапіла б, каб спыталіся ў еўрасаюзнай камісар па замежных справах і добрасуседскай палітыцы пані Беніты Ферэра-Вальднэр. Яна якраз на гэтую тэму ахвотна выказваецца, у адрозненне ад пана Сікорскага, міністра ўрада Польшчы, якая ад чатырох гадоў (ад моманту ўваходу РП у ЕС) мела прыярытэтную стаяць у авангардзе еўрасаюзнай усходняй палітыкі, быць тым ланкай паміж Усходам і адміністрацыйна задзіночанай Еўропай.

Без сумнення, у супольнай палітыцы наконт Усходу галоўную ролю будзе адыграваць Расійская Федэрацыя. Таму асабліва Польшча — на маю думку — павінна больш асцярожна, чым на працягу апошніх меся-

І добра, і не зусім

У „Ніве“ (ад 27 красавіка 2008 г.) чытаем: „Місія Акадэміі — дагляданне, развіццё і распаўсюджванне традыцыі, каштоўнасцей і духоўнасці праваслаўя як крыніцы адказу на выклікі сучаснасці, уклад у жыццё Праваслаўнай царквы шляхам даследчыцкай, адукацыйнай і выхаваўчай дзейнасці...“

І правільна — сказана добра, разумна, прыгожа. Бо і сказаў гэта не абы хто, а сам канцлер Супрасльскай акадэміі а. Уладзімір Місіюк.

А вось што сказаў, між іншым, той жа а. Місіюк у дыскусіі на тэму „Jak blisko narodu?“, змешчанай у трэцім нумары штомесячніка „Przegląd Prawosławny“ за гэты год:

„O. Kniaziew zareagował prawidłowo. Nauczanie Kościoła powinno być zrozumiałe. Podam przykład Stanów Zjednoczonych. Tam drugie-trzecie pokolenie prawosławnych odchodzi od języków narodowych, posługuje się angielskim. Kiedyś John Meyendorff, teolog, duchowny, nauczyciel, jeździł po parafiach i namawiał, by w liturgii przechodzić z języków narodowych na angielski... Narodowa kultura, jej język, jest tylko takim opakowaniem dla misji Kościoła, być może za czasnym. Gdy skoncentrujemy uwagę na opakowaniu, nie dojdziemy do istoty prawosławia, do tego, co najważniejsze...“

А вось гэтае выказванне канцлера, па-мойму, нядобрае і шкоднае нам. Зрэшты, уся гэтая дыскусія нядобрая і шкодная.

Першае і другое выказванне а. Місіюка не толькі адрозніваюцца сэнсам паміж сабою, а проста пярэчаць адно аднаму.

Прычым жа тут прыклады са Злучаных Штатаў. Дзе Крым, дзе Рым, а дзе Падрэчаны з Чыжамі!? Англіійская, французская, нямецкая канешне жывыя, багатыя, прыгожыя мовы, але якраз сапраўднай веры, духоўнасці, значыць таго, што злучае нас з Богам, трэба нам не ад іх, а ім ад нас вучыцца. І прыйшлі гэтыя каштоўнасці да нас не ад іх, а зусім з іншага боку і праз іншыя мовы. І менавіта гэтага нам трэба трымацца. Гэта і будзе дагляданне, развіццём і распаўсюджваннем нашай духоўнай традыцыі — як прыгожы і справядліва выразіцца а. Місіюк у сваім першым выказванні. У даволі сумнай гісторыі нашага народа і нашай Царквы ўжо ж былі перыяды, калі сілай навязвалі нам „лепшыя“ вераванні і мовы. І ведаем да якога матэрыяльнага і духоўнага ўбоства яны нас давалі...

Канцлер Супрасльскай акадэміі народную культуру і мову называе „толькі ўпакоўкай“, якая часта з'яўляецца перашкодай у пазнанні ісціны. Я, нягодны раб Божы, дадаў бы, што і хаджэнне ў царкву, даванне там нават шчодрой лепты, веданне рэлігійных законаў і абрадаў з'яўляюцца таксама „ўпакоўкай“. А „ўпакоўка“ — гэта толькі „ўпакоўка“ і не заўсёды яна суправаджаецца святасцю. І нават можа быць перашкодай у пазнанні ісціны.

На жаль, глыбейшыя веды не заўсёды суправаджаюцца большай набожнасцю. Ёсць нават вадатныя вучоныя багасловы, якія навучаюць рэлігіі іншых, а самі з'яўляюцца няверуючымі. Вось і нядаўна адзін выдатны польскі каталіцкі вучоны, па кніжках якога навучаюць закону Божаму, прызнаўся, што ён сам няверуючы. І ёсць напэўна такіх больш, але не кожны прызнаецца.

Распялі Хрыста вучоныя і набожныя царкоўнікі, бо мени верылі яны ў Божую ісціну, чым у тую „ўпакоўку“.

Тады што з'яўляецца не „ўпакоўкай“? Вера, жыццё па-хрысціянску. А яны, на жаль, не заўсёды суправаджаюцца з „ўпакоўкай“.

Увядзенне ў Царкву нават найбольш зразумелай і дасканалай мовы, замена старога стылю новым могуць толькі зашкодзіць нашай Царкве. Нашы храмы, дзякуй Богу, яшчэ поўныя. А можа таму і поўныя, што ў іх шануецца традыцыя? Калі і ўводзіць нейкія змены, то толькі ў напрамку народнасці, нашай нацыянальнасці, пра што нашы рэфарматары і не заікаюцца. Ніякая мова не выявіць усіх праўд Божых, бо іх пазнаецца не праз мову, а праз веру...

Гляньце і паслухайце нашы маладзёжныя і дзіцячыя царкоўныя хоры. Як жа ж цудоўна спяваюць яны і займаюць першыя месцы ў конкурсах як у нашай краіне, так і за граніцай. Значыць, чуюць, разумеюць тое, аб чым спяваюць. А яны ж поўнасцю польскамоўныя...

А цяпер падыскутуе з былымі праваслаўнымі, якія перайшлі ў канфесію з дасканалай моўнай „ўпакоўкай“. Значыць — паводле нашых дыскусантаў — лепей пазнаўшых Боскія ісціны. Не будзеце задаволены, схізматыкі, што распачалі такую дыскусію...

Васіль САКОЎСКИ

ламатыхнай гульні прэзідэнту Беларусі. Вось на пачатку мая сусветныя агенствы абляцела інфармацыя: „ЗША зачыняюць пасольства ў Мінску, а таксама патрабуюць зачыніць пасольства Беларусі ў Вашынгтоне і консульства ў Нью-Йорку“. Праз пару гадзін амерыканскія ўлады адмовіліся ад гэтай задумкі. І што сабе ў гэтай сітуацыі можа думаць Аляксандр Лукашэнка: „Ну вось і спалохаліся, а быццам бы такая імперыя!“

На маю думку, агромнай праверкай будзе прадказванне міністрам Сікорскім польскія прапановы еўрасаюзнай усходняй палітыкі, асабліва ў адносінах да Беларусі. Польшча не ў змозе — і не толькі па эканамічных прычынах — весці такую рэстрыкцыйную палітыку ў адносінах да Мінска, якую прымяняюць цяпер ЗША. Тады якую палітыку Польшча, член ЕС, павінна весці наконт Беларусі? Няма ў мяне адназначнага рэцэпта. Пачакаю тады таго, што запрапануе пан міністр Сікорскі.

Мацей ХАЛАДОЎСКИ

Я спаў на печцы ў Валашына

З ПЁТРАМ БАРОЎСКІМ — аўтарам і рэжысёрам фільма „Канец песні” гутарыць ГАННА КАНДРАЦЬЮК.

— У фільме „Канец песні” сустракаем жыхароў Сідаркі, Сынкаўцаў... Якія вёскі Вы яшчэ наведалі?

— Даўгасельцы, Бернікі, Міленкаўцы, Ахрымаўцы, Паўлавічы, Стараўляны, Кнышэвічы, Гаркавічы, Сукавічы, Нетупу, Пяшчанікі, Ляшчаны, Рэшкаўцы, Няросьна, Садава, Багонікі...

— *Ваша першая сутрэча з Беларускай здзейснілася год да вайны становішча. Скажыце, што Вас, тады 27-гадовага акцёра, заставіла вандраваць па Сакольшчыне?*

— Седзячы ў Варшаве я прыдумаў трохмесячную вандроўку паўз усходнюю мяжу. Мы мелі пачаць вандраваць недзе з Беларускай, каб спыніцца ў Жэшава. А выйшла так, што за тры месяцы мы дайшлі толькі з Аўгустоўскай у Кнышынскую пушчу. Я тады нічога не ведаў пра культуру жыхароў гэтых старон, нават не ведаў на якой мове гавораць людзі.

— *На фільме людзі гавораць па-беларуску або па-польску, спяваюць рускія і беларускія песні. Хоць Вы абыходзіліся без перакладчыка, адчуваецца добры, натуральны кантакт.*

— Бо між намі быў добры людскі кантакт. Скажу нават, што несвядомасць і няведанне многіх спраў тады нам дапамагала. Зараз, калі чалавек намнога больш ведае пра розныя культуры і іх праблемы, такой вандроўкі я не здзейсніў бы. Я дзейнічаў бы больш далікатна, многа б думаў, сумняваўся. Тады мы ішлі і пра такое не хваляваліся. Праўда, спачатку быў пэўны недавер, аднак нам удавалася яго пераадолець. Людзі адчувалі, што мы не прыйшлі, каб „падаваць сабе рукі”, „будаваць масты” і гэтак далей... Яны адчувалі, што тут ідзе пра іншае. Можа і сёння так трэба рабіць справу? Не глядзець на людзей выключна як на беларусаў ці як на нейкую культуру, а проста як чалавек на чалавека.

— *Вы запісалі вельмі таленавітых салістаў, часта спявае цэлая вёска. Якім шляхам Вы патраплялі ў музыкальныя вёскі?*

— Сёння я не ўмею ўжо дакладна высветліць, але напэўна кіравалі намі людзі. Яны гаварылі нам: ідзіце туды і туды бо там так спяваюць, што ў ваш магнітафон не памесціцца. Мы не ішлі паводле нейкага свайго плана або пазначанымі на карце дарогамі. Часам патраплялі мы ў месцы, якіх увогуле не было на карце. А пачалося ўсё ў Садаве.

— *У снежні 1980 года Вы і трох маладых акцёраў — Альжбета Маеўскай, Ванда Врубэль і чыліец Сэрджыё Эрнандэс — вандравалі, каб ставіць тэатральны спектакль у прыхаваных ад свету вёсках. Якія п'есы вы ставілі ў названых раней вёсках?*

— Мы ігралі наш аўтарскі спектакль, які я паставіў з Альжбетай Маеўскай. Яго загаловак: „Ужо адыходзім”. Там была паэзія Рэмбо, Ясеніна, Морштына ды яшчэ іншых прыгожых паэтаў. Гэта не была фальшывая ці лінейная гісторыя, толь-

Фота Ганны Кандрацьюк

Пётр Бароўскі ў час прэм'еры фільма „Канец песні” ў Беларускай кінатэатры „Форум”, 14 мая 2008 г.

Пётр Бароўскі з першай паловы 1970-х гадоў супрацоўнічаў з Ежы Гратоўскім у Вроцлаўскім тэатры-лабараторыі. Пасля працаваў акцёрам і музыкантам у легендарнай тэатральнай групе Гардзяніцы, якой кіраваў Уладзімір Станейскі. У 1980-х і 1990-х гадах працаваў у Workcenter of Jerzy Grotowski ў Італіі. У 1996 годзе заснаваў вольную сцэну „Тэатральная студыя” ў Варшаве.

кі такія паэтычныя спектакль. Сёння няма сэнсу пра яго гаварыць, бо інакш робяцца такія рэчы. Можна сказаць, што той спектакль меў вымярэнне рэзкай контркультуры, ён быў адрасаваны да зусім іншага, чым вясковае, асяроддзе. Але тут нас сустрала вельмі жывая рэакцыя, людзі ўбіралі ў сябе кожнае слова.

— *Не ў кожнай вёсачцы была святліца ці дом культуры?*

— Памятайма, што гэта была зіма і ў святліцах рэдка палілі ў печках. Звычайна мы сустракаліся ў чыйсьці хаце. Калі мы прыходзілі ў вёску, найперш ішлі да солтыса. Гаварылі хто мы такія і што нам трэба. Наогул солтыс быў прыхільны, ён рабіў нам спісак людзей, якія спяваюць, а мы цераз наступныя два дні хадзілі ад дому да дому, ад хаты да хаты і ў самых прыхільных нам людзей арганізавалі агульную сустрэчу. І людзі прыходзілі. Часам па 60 чалавек. Яны нам спявалі, а мы паказвалі ім свой спектакль. Жылі мы таксама па людзях. Мы, дарэчы, адчулі тут несустраканую гасціннасць, нас прымалі як сям'ю, быццам у гэтым свеце жыў яшчэ засакрэчаны дух гасця. Сапраўды, людзі патраплялі аддаць усё.

— *Ці запам'яталіся Вам канкрэтныя людзі, прозвішчы?*

— Быў такі Станіслаў Жылінскі ў Сідарцы. Гэты чалавек не меў свайго дому, ён жыў ад хаты да хаты, людзі яго кармілі. Адзінай рэччю, якую ён добра рабіў — гэта быў спеў. Ён быў запявалам. Я ўпершыню сустраўся з гэтай традыцыяй. Запявала рабіў уступ, а пасля ўся вёска шукала гэты голас. Спадару Жы-

лінскаму было недзе за сорок. У мінулым годзе, калі я наведаў вёску, яго ўжо не было ў жывых. Для мне гэтая вестка вельмі балючая.

Другой асобай, з якой я тады сустраўся і моцна пасябраваў, быў Павел Валашын з Вершаліна. Я наведаў пасля яго з сотню разоў. Мы разам гутарылі, працавалі ў полі, сядзелі, разам едзілі на яго самаходзе ўласнай канструкцыі. Я спаў у яго на печы, у яго хатцы памерам 2 на 2 метры. На добрым баку маёй памяці жывуць спадарыня Надзя Мішчук з Ляшчанаў, спадарыня Марыя Дацэвіч з Сынкаўцаў, якая нядаўна памерла (яе дзеці сёння прыйшлі паглядзець фільм), спадарыня Марыя Борыс з Бернікаў, спадар Аляксандр Юргель з Даўгасельцаў, той самы чалавек, які ў фільме кажа, што іх у вёсцы засталася ўжо шэсць людзей. Гэта Аляксандр Кавальчук з Сукавіч. Гэтыя людзі будуць са мной разам да канца, бо яны памянялі маё жыццё. Я ўжо не кажу пра спевы, гэта зразумела, я кажу пра іх адкрытасць, якая дапамагла мне бачыць другога чалавека.

— *На Сакольшчыну Вы вярнуліся ў 2007 годзе, каб зняць фільм „Канец песні”. Адкуль такая ідэя?*

— Для гэтага было некалькі моцных імпульсаў. У пэўны перыяд жыцця чалавек пачынае ставіць сабе пытанні: што з гэтым жыццём дзеецца і калі апошні раз ён сапраўды быў шчаслівы. Я такіх хвілін у жыцці многа не адшукаў, затое многа такіх дзён або начэй я знайшоў у час гэтай вандроўкі. Існуе такая людская патрэба, каб прыклікаць успаміны і задумацца над сваім лёсам. Ідэя такога роду вяртанні была мне патрэбная. Ну, — думаю, — добра, але навошта мне вяртацца? Я выняў усе запісы і пачаў іх слухаць. І тады з'явілася ідэя вярнуць людзям запісы, бо гэта іх уласнасць. Памятаю як яшчэ ў Сідарцы і Даўгасельцах я гаварыў, што мусоў запісаць іх песні, бо можа так здарыцца, што яны перастануць спяваць. Бо ўжо тады, у 1980 годзе, людзі з цяжкасцю ўспаміналі песні. Першы раз я паехаў адзін, з малой камерай, без намеру і думкі пра фільм. Хацелася прыгледзецца. І калі я пабачыў той бездапаможны свет старых людзей, а пасля Варшаву з мноствам плакатаў і размаляваных жанчын, я перажыў шок. Пабачыў я, як сённяшняя культура сапхнула старасць на абочыну маўчання, у якім страху жывем перад старасцю і смерцю. Я пабачыў парадокс. Таму ў маім фільме няма пытанняў, тут істотны ўзаемазалежныя людзей у сутыкненні з голасам на плёнцы. Бо тое, што я пабачыў у тых трох вёсках: Сынкаўцах, Сідарцы і Берніках, было прыгожае і адначасова сумнае. Людзі ў самотнасці чакаюць смерці і яны пачынаюць прызываць у памяць нешта вялікае. У фільме бачым як пад уплывам песень у людзей загарваюцца вочы. Таму я падумаў, што гэты фільм павінен быць пра тое, што ўжо згасла. І гэта не мая выдумка, гэта факт.

— *Ваш фільм можа шакіраваць Беларуска. Спевакі, няважна ці яны*

праваслаўныя, ці каталікі, спяваюць пераважна рускія царскія і савецкія шэдэўры пра казакоў, партызан, маракоў. Ці Вы неяк наводзілі іх на рэпертуар?

— Не, мы абсалютна не наводзілі, нічога не ўнушалі. Мы былі шчаслівыя, што людзі нам спяваюць. І што гэтыя песні не былі падрыхтаванымі, а проста спантанна самі выходзілі, здараліся. У некаторых вёсках было так, што трэба было зламаць супраціў матэрыі, але калі мы яго ламалі, тады выходзілі незвычайныя рэчы. І гэта было ў тых вёсках, дзе людзі зрабілі сапраўды нешта вялікае. Як бы існаваў такі прынцып, што там, дзе на пачатку цяжка, трэба перамагаць супраціў, успыхае такая бясконца сустрэча, на якой людзі поўнасцю адкрываюцца. Тут трэба сказаць, што мы вандравалі ў чатыры асобы, былі маленькім калектывам. А вёска тады, у 1980 годзе, яшчэ была шматлюдная. На сустрэчы прыходзіла да 60 чалавек. Наша група была бяссільная ў параўнанні з імі, мы нічога не правакавалі, не ўнушалі. Яны гэта добра адчувалі, таму не патрабавалі прыкідвацца некім іншым чым яны ёсць, рабіць нешта спецыяльнае для нас. Не, яны нас абсалютна не баяліся, не саромеліся. Раней я меў дачыненне з тэатрам Гардзяніцы і гэтыя праблемы, пра якія гаворым, там былі, бо гардзяніцкі калектыў налічваў 20-30 асоб, яны дасканала спявалі, а людзі адмаўляліся, саромеліся. А тут было па-другому, ды і мы самі мала тады што ўмелі. Нават людзі называлі нас студэнтамі.

— *Сапраўды, удалося Вам запісаць спантанна, жывы спеў, без хвалявання і страху, якія звычайна выклікае мікрафон.*

— Магнітафон мы ставілі дзесьці каля печы і ён практычна быў непрыкметны для вока. Хіба што дамаўляліся на індывідуальны запіс, калі нехта запрашаў нас у сваю хату, каб паспяваць, тады ён быў відочны. А на агульных сустрэчах нам ішло пра тое, каб пабыць разам з людзьмі, паспяваць з імі, пагутарыць, патанчыць. Было шмат спантанна момантаў, раптам нехта хацеў штосьці паказаць або раскажаць, бо якраз яму прыгадалася. Гэта не была этнаграфічна-дакументальная сустрэча, хоць людзі былі свядомыя прысутнасці магнітафона.

— *Фільм нясе моцную эмацыянальную нагрукку. Ад запісаных спеваў і атмасферы я шмат разоў заплакала...*

— Песні, якія спявалі нам людзі, моцна ўражвалі. Гэтага нельга апісаць словамі, але скажу, што калі я засынаў, песні вярталіся да мяне, яны жылі ўва мне, калыхалі мяне да сну. Гэта было настолькі цудоўнае...

— *Калі ўзяць пад увагу загаловак Вашага „студэнцкага” спектакля „Ужо адыходзім” і Ваш цяперашні фільм „Канец песні”, можна сказаць, што сцэнарый дапамагла пісаць сама гісторыя, якая тут здзейснілася.*

— Заўсёды можна сказаць, што гісторыя здзейснілася або не здзейснілася.

У Бельску

Вачыма веласіпедыста

Жыву я ў горадзе і аўтамабільны рух мне на штодзённым парадку. Сама я езджу па горадзе на веласіпедзе або хаджу пехатою. Можна гэта і лепш, калі нагляджуся на шафёраў, якія ездзяць абы-як. Вось паварочвае налева, а не паказвае напрамку. Паркуе машыну на стаянцы ды так, што хтосьці яшчэ паставіў бы свой аўтамабіль, а з-за такога раскірэкі туды не ўціснецца. Бывае і так, што на скрыжаванні няправільна з правага боку паварочваюць налева і няма магчымасці пераезду для машын што паварочваюць направа. Такіх „слімакоў” (без абразы слімакам!) найбольш збіраецца ў чацвер. А ездзяць так і жанчыны, і мужчыны! Ой, прыдалося б ім здаць экзамены на вадзіцельскія правы яшчэ раз!

Прыемны магазін

У магазіне ORANGE ў Бельску па вуліцы Міцкевіча, 58, улатку № 1 А з мабільнымі тэлефонамі працуюць маладыя працаўнікі Яраслаў Варабей і Марцін Салавянюк. Я часта з’яўляюся кліенткай гэтага салона і прыкмеціла, як яны ветліва адносяцца да пакупнікоў, даюць добрую параду, памогуць выбраць тэлефон і маюць добрыя веды па сваёй прафесіі. У такую краму прыемна зайсці! І кіраўніцтва павінна добра ацаніць такіх выдатных працаўнікоў — ці пахваліць, ці ўзнагародзіць прэміяй!

Жэня МАРТЫНЮК

Непрыдатная сыравіна

Калісьці па вёсках ездзілі „анучнікі” і мянлі кухонны посуд ды іншыя прадметы хатняга ўжытку за анучы. Пункты скупкі другаснай сыравіны працавалі і пры ГСах. Побач анучаў скуплялі яны бутэлькі (нядаўна Лук’янюк аб гэтым успамінаў), металалом і макулатуру. Апрача грошай пастаўшычы выдавалі талоны, якія можна было атаварыць у адмысловых крамах. У школах арганізаваліся конкурсы з узнагародамі для пераможцаў. Зараз, мабыць, скупкай другаснай сыравіны ніхто не займаецца, за выключэннем металалому, за якім у Чаромху прыязджаюць аж з-пад Бельска-Падляшскай.

Памятаю, што яшчэ нядаўна ў Чаромсе Прадпрыемства камунальнай гаспадаркі арганізавала зборку непрыдатных адходаў. Пластмасавыя мяшчочкі давалі дарэмна і непатрэбшчыну з-пад хаты забіралі на аўтамабілі. Зараз усё адмянілі. Кантэйнеры ў публічных месцах паставілі, вясковыя сметніцы арганізавалі. А калі гэтыя апошнія закрылі, тады казалі чалавеку падпісаць дамову з прадпрыемствам вывазкі нечыстотаў і за гэта грошы яму плаціць. Але пакуль што не ўсе прытрымліваюцца правілаў і смецце трапляе ў лес і ў прыдарожныя равы. Дастаткова паглядзець па наваколлі. Праўда, цяжка злавіць смеццохоў на месцы злчынства, але, па-мойму, як сабаку хочаш стукнуць, тады і кій знойдзецца.

Уладзімір СІДАРУК

Чужаземцы з кантэкстамі

Размова з РАФАЛАМ РАГАЛЯЙ — старшыніё Установы па справах чужаземцаў

„Ніва”: — *Як доўга трэба ў Польшчы чакаць чужаземцу рашэння аб наданні або адмове статусу ўцекача?*

Рафал Рагала: — Бывае па-рознаму, бо гэта своеасаблівая адміністрацыйная працэдура, індывідуалізаваная. Усе заявы, якія падаюцца хадаўнікамі за наданне статусу ўцекача, павінны быць правэранымі, скантраляванымі і зверанымі, а таксама павінна быць правэрана верагоднасць такой асобы на падставе аб’ектыўных інфармацый, якія здабывае Установа. Так што тое, аб чым гаворыць асоба, якая стараецца атрымаць статус уцекача, прадвызначаецца часам працягу працэдуры. Часта заявы бываюць супярэчлівымі, патрабуюць канфрантацыі.

— *Наколькі я ведаю, закон аб надзяленні чужаземцам аховы на тэрыторыі РП назначае шасцімесячны тэрмін выдачы рашэння аб статусе ўцекача.*

— Закон адзначае, што такое рашэнне павінна завяршыцца да шасці месяцаў. Павінна!

— *Ведаю, аднак, такія выпадкі, калі гэты тэрмін працягваўся. Рашэнне давалася нават год пасля падачы заявы хадаўнікам на статус уцекача вясной 2006 года. Дарэчы, рашэнне было адмоўнае, а ўся апекаўшая працэдура працягваецца да часу нашай размовы. Ці гэта значыла б, што Установа парушае закон?*

— Наша Установа не парушае закону. Гэта з тае прычыны, што ў кожным выпадку, калі працэдура працягваецца даўжэй чым шэсць месяцаў, зацікаўленаму высылаецца такая інфармацыя ў адпаведнасці з Адміністрацыйным кодэксам. Калі б Установа парушала закон, гэтай справай заняліся б іншыя інстанцыі, Рада па справах уцекачоў або ваяводскі адміністрацыйны суд, а так не сталася, калі вы так добра паінфармаваны.

— *Якія ўмовы трэба выканаць грамадзяніну Беларусі, каб атрымаць рашэнне аб наданні або адмове надання статусу ўцекача ў Польшчы на працягу шасці месяцаў?*

— Не ведаю, што патрэбнае ў выпадку беларусаў. Не ведаю, што патрэбнае ў выпадку прадстаўнікоў іншых нацый, з гэтай прычыны, што нацыянальнасць нас не дэтэрмінуе, але сітуацыя, якую прадстаўляе канкрэтная асоба. Нельга тут адносіцца да генеральных інфармацый, беларусы ці не беларусы, бо той самы факт можа не мець адносін да рэальнасці.

— *А што ў рашэннях Установы аб наданні статусу ўцекача абзначае паняцце „рэальны тэрмін разгляду заявы”?*

— Гэта, здаецца, лёгкае для інтэрпрэтацыі. Рэальны тэрмін гэта рэальны тэрмін.

— *У некаторых рашэннях, з якімі я пазнаёміўся, гэтыя „рэальныя тэрміны” не былі стрымліваны, м.інш. былі назначаны напрыклад на нядзелю, калі Установа не працуе.*

— Разуваю, што назначэнне тэрміну на нядзелю было звычайнай апіскай. Затое Адміністрацыйны кодэкс

Рафалу Рагале 31 год. Да атрымання 1 жніўня 2007 г. пасады шэфа Установы па справах чужаземцаў працаваў намеснікам бюро кадраў, абучэння, арганізацыі і ўнутранага кантролю МУСiА. Па прафесіі юрыст. Выпускнік Любінскага каталіцкага ўніверсітэта. Працаваў у Галоўным санітарным інспектараце. Юрыдычную практыку прайшоў у Канцылярыі старшыні Рады Міністраў у 2000-2004 гг.

рэгулюе гэтыя пытанні, гаворачы, што па прычыне памылак органа не могуць вынікаць ніякія адмоўныя паслядоўнасці хадаўніку. Рашэнне мусіць разглядацца і пасылацца хадаўніку ў тэрміны, у якія магчымы для выканання элементарныя для яго правы, значыць, апекаўшы ад рашэння, абскарджанне пасля папярэдняга з ім азнаямлення. Я прашу заўважыць, што „рэальны тэрмін разгляду” гэта не тэрмін адміністрацыйнага характару, ані тэрмін канчатковы, ані абавязваючы да нейкага дзеяння. Мы дзейнічаем у сферы адміністрацыйнага права і ў ім застаемся.

— *У абгрунтаванні адмоўнага рашэння адной справы Установы аб адмове надання аднаму беларусу статусу ўцекача на палітычных прычынах, Рада па справах чужаземцаў напісала, што ва Установе даходзіць неаднаразова да хібаў звязаных з матэрыяламі і інфармацыямі аб чужаземцу, якія высылае Міністэрства замежных спраў, асабліва нахонт інфармацый з грыфам сакрэтнасці. Значыць, у якім дыяпазоне Установа дае веру такога тыпу інфармацыям МЗС ці Агенцтва ўнутранай бяспекі?*

— Ёсць у нас базы інфармацыі і мы самі іх правяраем, але не тыя, якія нам прысылаюць АУБ ці МЗС з грыфам сакрэтнасці. Калі справа ў МЗС і ў той, аб якой мы гаворыце, прашу спытацца ў старшыні Рады Анны Руткевіч. Рада гэта Рада, а Установа гэта Установа. Нейкія інфармацыі з МЗС можам выкарыстаць, іншыя — не. Могуць яны аказацца прыдатнымі або не. Заўсёды адносяцца яны да канкрэтнага кантэксту, якога МЗС можа не ведаць і часта мы да яго звяртаемся з пытаннямі пра нейкія агульныя інфармацыі.

— *У справах датычных чужаземцаў, якія хадаўнічаюць за статус уцекача, наколькі абавязваючымі для Установы з’яўляюцца вырашэнні ў іх справах польскіх судов?*

— Яны не з’яўляюцца для нас абавязваючымі.

— *Але белапоцкі суд у справе аднаго беларуса падаў у абгрунтаванні прысуду, што можа ён падваргацца пераследу ў сваёй краіне на палітычных прычынах. Ці гэта не аргумент для Установы пры разглядзе яго заявы на статус уцекача?*

— Гэтае вырашэнне выдаў усеагульны суд у канкрэтнай справе. Мы вядзем свой працэс. Установа ніякімі юрыдычнымі правіламі не абавязана адносіцца да прыговораў усеагульных судов. Нейкія аргументы будуць там і ў нас паўтарацца, але яны не ацэньваюцца намі паўторна. Нас не абавязваюць прысуды адміністрацыйных судов.

— *Колькі заяў на наданне статусу ўцекача паступіла ў вашу Установу ад грамадзян Беларусі?*

— У мінулым годзе 83.

— *А ад часу, калі прэзідэнтам Беларусі стаў Аляксандр Лукашэнка?*

— Прабачце, але мы тут не карыстаемся грыгарыянскім календаром, каб лічыць час ад усходняй схізмы, а ад моманту, калі існуе наша Установа ці была ўведзена ў Польшчы дапушчальная пабыўка.

— *Якія канкрэтныя ўмовы трэба выканаць беларусу, каб у Польшчы атрымаць статус уцекача?*

— Не магу адказаць па прычыне таго, што я не ўмею выбягаць у будучыню і варажыць, на якія элементы канкрэтны беларус будзе сыслацца. Вырашаюць аб гэтым перш за ўсё крытэрыі, акрэсленыя Жэнеўскай канвенцыяй, якой нераздельнай часткай у функцыянальным і мерытарычным сэнсе з’яўляецца Нью-йоркскі пратакол. Значыць, яму трэба даказаць, прадставіць доказы на факт, што адчувае індывідуалізаваную апаску перад пераследам. Палітычны кантэкст, які ёсць у Беларусі, вядомы хоць бы з медыяў. Тым не менш можа нам трапіцца асоба, якая хоць бы па прычыне полу, прафесіі ці рэлігійнага веравызнання адчувае пераслед у Беларусі. Неабавязкова мусіць гэта быць асаджанае ў чыста палітычных рэаліях. Магу сказаць толькі агульна, якія элементы павінны быць выкананы.

— *Ці для Установы больш верагоднымі пры надаванні статусу ўцекача беларусам з’яўляюцца доказныя матэрыялы прадстаўлены адміністрацыяй Аляксандра Лукашэнка, ці структурамі звязанымі з лідэрам апазіцыі Аляксандрам Мілінкевічам?*

— Гэта не тэлегурнір „Адзін з дзесяці”, каб я адказаў на так пастаўленае пытанні. Кожны доказ у нашай працэдуры даследуецца і кожны ацэньваецца ў канкрэтным кантэксте. Кожная заява, кожная асоба таксама падваргаецца працэдуры правэркі Агенцтвам унутранай бяспекі, на што АУБ мае трыццаць дзён. Вартаць такога доказу **працяг 5**

Музей ад паху самагонкі

Тэкст і фота Ілоны КАРПЮК

Новым кіраўніком Беларускага музея вёскі ад трох месяцаў з'яўляецца доктар Артур Гавэл. Калі хто з нашых чытачоў пра гэта яшчэ не ведае, бо, мабыць, увогуле не ведае пра падбеластоцкі скансэн, зараз даведаецца не толькі пра персанальнае назначэнне, але і пра тое, што ў скансэна з'явілася магчымасць здабыць новы цікавы экспанат. Мабыць, дзякуючы гэтаму ў музей зачасцяць турысты, а заадно стане ён абавязковым пунктам усіх экскурсій па Беларустчыне.

А ўсё дзякуючы самагоннай апаратуры (пяць бакаў для вады ёмістасцю каля 2000 літраў кожны, студня глыбокая на 12 метраў, агрэгат, ахаладжальнікі, трубы з нержавейкі), сутачны дэбіт якой складае каля 200 літраў самагонкі. Гэта „малая фабрыка” за рэалізацыю вялікіх грошы, сканструяваная паводле сапраўды прадуманага праекта. Зусім нядаўна сярод лесу па дарозе з Беларуска ў Гарадок паліцыя выявіла гэтую апаратуру. З-за яе незвычайных памераў і дакладнасці канструкцыі інфармацыя трапіла ў музей-скансэн, які зараз хадайнічае перад судом аб перадачы апаратуры музейнікам. Справа яшчэ не завершана, але музей ужо задумваецца як правільна скласці ў адно цэлае ўсе элементы канструкцыі.

— Паўна будзе праблема, але разлічваем на дапамогу людзей, якія ведаюць справу, — кажа дырэктар Гавэл.

„Грамадскія кансультацыі” напэўна будуць неафіцыйнымі, бо ўсе свядомыя нелегальнасці самагонаварэння. Таму і ўзнікаюць сумненні ці музей павінен паказваць такія экспанаты.

— Трэба глянуць на гэта з іншага боку, — падкрэслівае доктар Гавэл. — Самагонаварэнне гэта ў пэўным сэнсе традыцыя гэтага рэгіёна. Паўна гэтаму спрыялі густыя лясы і лішкі збожжа. Нават наш вядомы рэгіяналіст Зыгмунт Глогер пісаў пра „алем-

біковую водку”.

Музей не хоча спыняцца толькі на апаратуры. Ужо купіў для сваёй калекцыі выдадзеную ў 1796 годзе кніжку пра самагонку і яе прадукцыю. Ці гэта захад, каб прапанаваны Кшыштафам Білем-Ярузэльскім музей самагонкі апынуўся ў скансэне?

— Няма тут ніякай канкурэнцыі, — кажа кіраўнік музея. — Мы супрацоўнічаем са спадаром Білем-Ярузэльскім, спадзяемся, што музей будзе сядзібай прыдуманнага ім таварыства.

Скансэн — Беларуска музей вёскі — меў быць самым вялікім у Польшчы, але, як гэта бывае ў жыцці, не хапіла грошай. Да заняпаду музея спрычыніўся таксама пажар, які ў 1994 годзе забраў 10 будынкаў. Апошнія гады таксама не былі надта паспяховымі. Скансэн працягваў жыць сваім сонным рытмам. Да гэтага зусім нядаўна згарэла яшчэ беларуская хата з Грыбоўшчыны — адзін з нямногіх будынкаў характэрных архітэктуры ўсходняга Падляшша.

— Я вельмі сумую па гэтай прычыне, што ў нас так мала помнікаў з тэрыторыі пражывання беларусаў, праваслаўных, — кажа доктар Гавэл. — Помню, калі гадоў дваццаць таму, у пачатках маёй працы музейнікам, ездзіў я па Падляшшы. Тады было яшчэ вельмі многа старых хат, стрэхаў. А сёння? Мала хто ўляўляе, як хутка разбураецца хата без жыхароў. У нас з усходняга Падляшша маем перш за ўсё мэблю, іконы, суконныя тканіны. Патрэбная нам толькі хата, каб гэтыя экспанаты памяціць разам.

Грыбоўская хата ўжо пасля рэканструкцыі. Падобныя планы маюцца адносна іншых будынкаў. Кіраўнік музея прапануе разбудзіць двор, самы вялікі будынак у скансэне, а таксама часцей запрашаць сюды жыхароў Беларустчыны на адкрытыя сустрэчы, фестывалы ды іншыя мерапрыемствы.

Што б не гаварыць пра атракцыйнасць скансэнаў, але праз пару дзесяцігоддзяў толькі дзякуючы ім чарговы пакаленні змогуць спадчыну нашых продкаў, уявіць іх жыццё, схаванае дзесці ў густых лясах, на балотах, пра якое нібыта ўсе ведаюць, але не заўсёды раскажваюць пра тое ўголас.

4 працяг ацэньваю ў кантэксце адміністрацыйных працэдур.

— Але ці пасведчанні Аляксандра Мілінкевіча для працэдур Установы накіонт выпадкаў прынамсі некалькіх беларусаў, хадайнічаючых за статус уцекача ў Польшчы, з'яўляюцца верагоднымі?

— Пераходзім тут да канкрэтных працэдур, канкрэтных доказаў у гэтых працэдурах, а аб гэтым размаўляць мне нельга. Асаблівай рэгуляроўкай з'яўляецца ў гэтым выпадку выключэнне прымянення закону аб доступе да публічнай інфармацыі.

— Ці, на Вашу думку, Польшча поўнаасцю захоўвае правы ўцекачоў і хадайнічаючых за гэты статус у святле міжнароднага права, таксама і патрабаванняў Еўрасаюза?

— У абавязваючым законе аб надзяленні чужаземцам аховы існуе правіла, якое патрабуе прадстаўляць сеймавай камісіі ўнутраных спраў і адміністрацыі штогадовую справаздачу аб выкананні Жэнеўскай канвенцыі. Да гэтай пары ўсе такія справаздачы былі адобраны. У апошні час мелі мы таксама шматлікія кантролі ці, лепш сказаць, візітацыі з боку ЕС. Дзеянні Установы былі ацэнены вельмі па-

зітыўна. Незалежна ад таго, што ўцекачоў пабольшала ўдвая, ніякая з асоб у зімовы перыяд не засталася без даху над галавой, без грашовых сродкаў на ўтрыманне і забеспячэння аховы здароўя. Дарэчы, чужаземцы, якія стараюцца ў Польшчы за статус уцекача, маюць доступ да медыцынскай апекі, часам значна лепшы чым грамадзяне Польшчы.

— Колькі асоб займаецца ва Установе?

— Каля 300 асоб.

— Гэта, здаецца, мноства?

— Лёгка так сказаць. Але якія заданні выконвае Установа? А гэта заданні, пачынаючы з легалізацыі прабывання, праз вядзенне працэдур, забеспячэнне ўсіх асяродкаў у Польшчы, значыць, сацыяльнай дапамогі з адпаведнымі працаўнікамі. На сёння ў Польшчы маем каля сямі тысяч асоб, якія хадайнічаюць за статус уцекача. Ну і яшчэ мусім утрымаць цэлую адміністрацыйную сферу, сферу матэрыяльна-агранізацыйнага забеспячэння, патрэбную ў асяродках, рассеяных па ўсёй Польшчы.

— Колькі зарабляюць працаўнікі Установы?

— Гэта трэба было б адносіць да паасобных груп чыноўнікаў. Ад 1 800 зл. брута, нават да 4 тысяч зло-

тых на кіраўнічым узроўні.

— Ці пры такім ліку асоб занятых і пры такіх заробках, маючы на ўвазе варшаўскія рэаліі, Установа дае сабе рады?

— Пакуль што, яна працаздольная, але гэта верхняя мяжа магчымасцей Установы. Цяпер яна ўзмоцненая штатамі, якія вынікаюць з закону аб удзеле Польшчы ў шэнгенскай інфармацыйнай сістэме. Установа атрымае неўзабаве таксама штатныя пасады ў дэпартаменце працэдур па справах уцекачоў.

— Хто назначае Раду па справах чужаземцаў?

— Яе складаюць члены, назначаныя рознымі суб'ектамі. Частка — міністрам унутраных спраў, частка — прэм'ерам, значыць, Радай Міністраў.

— А хто назначае старшыню Установы па справах чужаземцаў?

— Прэм'ер.

— Значыць, тая самая ўстанова, якая назначае таксама і Раду?

— Вы тут забавляецеся сафістыкай, якая нічому не служыць! Рада з'яўляецца незалежным органам.

— А каторы з прэм'ераў назначае Вас на гэтую пасаду?

— Прэм'ер Яраслаў Качынскі.

— Дзякую за размову.

Размаўляў Мацей ХАЛАДОЎСКИ

Дубы — помнікі прыроды

Прыгожыя дубы — помнікі прыроды — растуць у Белавежскай пушчы. У Старой Белавежы дубы цешаць нас сваёй спакойнай прысутнасцю і магутнасцю. Шматвяковыя волаты знаходзяцца на тэрыторыі Гайнаўскай гміны, між іншым, каля вёсак Лазіцы, Ліпіны, Пасталовады ў Нарваўскай гміне каля Падваскоўя і Падбаравіска.

Стройныя дубы-калосы можна сустрэць на тэрыторыі Нараўчанскай гміны. Дубовыя гаі цешаць вока ў Свінароях, каля Крыніцы, Пераходаў і ў Гнільцы ды там, дзе прытокі Гвозьна і Брашча ўліваюцца ў раку Нараўку. Паасобныя векавыя дубы можна ўбачыць у Нараўцы (каля царквы) і ў Плянце (каля чыгуначнага вакзала).

Прыгожыя дрэвы гэтага шляхетнага гатунку ліставых растуць у Гайнаўцы ў гарадскім парку і на скверыках (між іншым каля чыгуначнага вакзала і побач Гайнаўскага дома культуры), па Белавежскай, Паркавай, Пілсудскага вуліцах горада (тут на дубах нацэпленыя спецыяльныя зялёныя значкі, прызначаныя для помнікаў прыроды), а таксама па вуліцах 3 Мая, Дзевятоўскага і Арміі Краёвай. (ян)

Матылі

У Белавежскай пушчы ў запаведніках ахоўваюцца месцы пражывання рэдкіх відаў дзённых матылёў і матылёў-краснікаў. У запаведніку Падцэрква навукоўцы знайшлі 14 відаў дзённых матылёў, пераважна гэта ўнікамы, з якіх два пражывае толькі тут і болей нідзе.

Ажно 48 відаў дзённых матылёў і краснікаў пражывае на тэрыторыі запаведніка Альшанка Мыслішчэ. Багацце фауны матылёў гэта — побач ліку відаў — вялікая колькасць іх формаў.

44 віды гэтых прыгожых насякомых шматколернай афарбоўкі крылаў выступае ў запаведніку Перавалока. Адзін від выступае выключна ў гэтым запаведніку! Іншыя віды гэта ўнікамы ва ўсёй нашай краіне!

Зараз ніхто не сумняваецца ў тым, што дзякуючы арганізаванай ахове гэтых фрагментаў Белавежскай пушчы шмат відаў насякомых удалося зберагчы ад немінучай гібелі.

(мох)

Пра лес

У „Ніве” н-р 17 ад 27 красавіка г.г. прачытаў допіс Мікалая Варанецкага „У пушчы гніюць мільёны”. Нашы экалагі мала ўвагі адводзяць лясным службам, якія круглы год высякаюць нашы лясы, а пасля сябе не робяць парадку. Прыклад з Надлясніцтва Жэдня. Рабочыя высякаюць малады лес, пасаджаны трыццаць і больш гадоў таму, вывозяць яго ў кавалках даўжынёй ад 1 да 2 метраў. Складваюць матэрыял ля дарог, а пасля забіраюць яго на аўтафуры ды вязуць пераважна ў Граева. Там пераабляюць драўніну для будаўнічых мэт. А галлё ад высечаных дрэў застаецца ў лесе, у ім размножваюцца насякомыя — караеды, якія пасля знішчаюць малады здаровы лес. Паласа ад дарогі недзе ў 50 метрах прыгожа пачышчана, але далей можна паламаць ногі або скрунуць галаву на ламачыне! Але калі б камусьці прыйшло ў галаву тое галлё ўзяць сабе — леснікі таго чалавека аддалі б пад суд, што ўкраў з лесу дрэвы!

Мікалай ЛУК'ЯНЮК

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

З р к а

Д Л Я Д З Я Ц Е Й І М О Л А Д З І

Як вучыць талерантнасці

Кожнае дзіця ў Польшчы ведае вершык Юліяна Тувіма пра негрыцян-гарэзу Бамбо з Афрыкі. Вось і ў беластоцкім прадшколлі № 10 прыдумалі сучасную версію „Мурынка Бамбо”. Героём з’яўляецца дзіця з польска-афрыканскай сям’і, захопленнае Падляшшам. Чаму? Бо тут: *różne kultury sie przeplatają, wszyscy do wszystkich szacunek mają.*

Такія менавіта прыгожыя мэты спадарожнічалі I Фэстывалу культур, які настаянікі ПШ № 12 у Беластоку арганізавалі 12 мая г.г. На сцэне выступілі маладзенькія прадстаянікі палякаў, беларусаў, чачэнцаў, украінцаў, ромаў.

— Чаму такі фэстываль якраз у вашай школе?

— Сярод нашых вучняў ёсць сорак дзяцей з Чачні. Працуе таксама міжшкольны гурток украінскай мовы, вучацца тут беларусы і ромы, — кажа дырэктар Анна Сатула.

— А ці чачэнцы маюць магчымасць вывучаць сваю мову ў вашай школе?

— Тут справа складаная, — чуем у адказ, — няма ў нас настаўнікаў, якія павялі б такія ўрокі. У школе існуе гурток сучаснага танца, у якім разам з палякамі танчаць чачэнцы.

Чачэнцы — прыроджаныя танцоры

нацыянальнай сцэне відаць якое вялікае адукацыйнае значэнне мае нацыянальны касцюм. Дзеці з беластоцка-беларускага садка маюць самыя прыгожыя касцюмы на Беласточчыне. Гэта таму, што па-

— Не.

— А ці хто раней ужо чуў гэтую мову?

— Я чула як мой бацька размаўляў з бабуляй, — заяўляе Караліна Харкевіч.

— А ў якой вёсцы жыве твая бабуля?

— У Лешуках.

— Сапраўды ў цябе ляшукцае прозвішча!

Аднак сяброўкі Караліны — Анна Алех-Грондзкая, Каміла Грыка, Кася Жак, Адрьянна Пікула і Эва Маліноўская — былі пазітыўна здзіўлены пасля першай сустрэчы з беларускай мовай.

— Бо беларуская і польская мовы вельмі падобныя, — кажа Анна.

— А хто навучыў вас вымаўлення?

тарам Шведам. У рамках фэстывалу праводзіліся літаратурны і пластычны конкурсы пад загалоўкам „Мой сябра чужаземец”. Сярод вылучаных у літаратурным конкурсе была Элені Пападапаўлэў з Гарадка. З Элені, дзяўчынкай беларуска-грэчаскага паходжання, мы пазнаёміліся год таму ў Нарайцы на „Родным слове”.

— Элені, з якой краіны герой твайго літаратурнага твора?

— З Іспаніі, дакладна з Каталоніі...

— У вас у Гарадку ёсць такі вучань?

— Не, мой сябра прыдуман. Такі літаратурны...

— Чаму ён якраз з Каталоніі?

— Бо я люблю гэтую краіну, — кажа дзяўчынка і адзначае, што яшчэ не была ў Іспаніі.

У гэтай гісторыі заключаецца пэўная праўда пра наш час. Сучасныя дзеці найбольш ахвотна сябруюць з аднагодкамі-чужаземцамі па інтэрнэце. Хоць яны ніколі не бачылі іх на вочы, лічаць іх бліжэйшымі і лепшымі за тых, якія знаходзяцца пад бокам. Увагу на гэтую справу павіны звярнуць настаўнікі. Бо чаму так мала польскіх вучняў прыйшло паглядзець на танцы класных сяброў з Чачні? Імпрэза адбывалася ўжо пасля ўрокаў. Ды і месца ў зале знайшлося для ўсіх, паколькі выступоўцы пасля прэзентацыі пакідалі залу. Да самога канца мерапрыемства датрывалі адно паклонніцы Віктара Шведа. Дзяўчаты хацелі асабіста пазнаёміцца з паэтам і атрымаць аўтограф. Узрушаны паэт (сваёй рукой) напісаў яшчэ раз прадэкламаваныя вершы ў запісныя кніжкі і сшыткі дэкламатарак. Якраз у гэты момат я адчула двухбаковую пашану і заўважыла,

Таньчыць беларускі садок

Трэба адразу сказаць, што самы вялікі фурор на фэстывалі выклікалі якраз танцы дзяцей з Чачні. Іх экзатычныя касцюмы і плаўныя танцавальныя фігуры напаміналі „Казкі тысячы і адной ночы”. Чачэнцы — прыроджаныя танцоры. Ужо трохгадовыя дзеткі здольныя кінуць публіку на калені. Адным словам — казка. Прыгожа выступіла і беларуская „Казка” з Гарадка. Апрача спеваў гарадоцкія госці арганізавалі „Беларускую хатку”. У ёй сустракалі нас ветлівыя гаспадары, якія частавалі наведвальнікаў смачным пірагом. Сапраўды, гасціннасць — гэта наша першая нацыянальная прыкмета! Многа радасці падарылі дзеці з беларускага садка № 14, якія затанчылі лядоніху і крыжачкады заспявалі свае песенькі. На між-

шылі іх самі матулі (а пасля іх вышылі). І трэба сказаць, што наша меншасць найбольш шырока паказала сваю культуру. Народныя творы перапляталіся тут з эстраднымі, а вучні ПШ № 4 паказалі беларускамоўную тэатральную п’есу ў *экзатычна-трапічным каларыце* (пастаноўка: „Зялёны востраў банана”). Але найбольш мне спадабалася выступленне шасцікласнікаў з ПШ № 12, якія дэкламавалі вершы Віктара Шведа. Іх выступленні не былі горшымі за тых, якія сустракаем на конкурсе „Роднае слова”. Думаю, што маё захапленне падзяляе таксама Віктар Швед, якія быў ганаровым госцем фэстывалу.

— Ці нехта з вас вывучаў беларускую мову ў прадшколлі? — пытаю ў дзяўчат.

Дырэктар Анна Сатула вінішуе з поспехамі ў літаратурным конкурсе; трэцяя злева Элені Пападапаўлэў з Гарадка

— Наша паланістка, спадарыня Яўгенія Пятрышык, — кажуць дзяўчаты.

Спадарыня Яўгенія не першы раз прадстаўляе беларускую культуру ў сваёй школе. Некалькі гадоў таму мы пісалі ў „Зорцы” пра аўтарскую сустрэчу з Вік-

што культуры сараўды перапляліся!

(Апрача названых дзяўчат з вершамі Шведа на беларускай мове выступілі яшчэ хлопцы з шостага класа: Губерт Лаўда і Адрьян Бурачук).

Тэкст і фота Ганны КАНДРАЦЮК

Матуры, маладосць, каштаны

Тэкст і фота Аляксея МАРОЗА

З пісьмовых выпрабаванняў па польскай мове 5 мая распачаліся матуральныя экзамены і ажно 21 мая адбылася пісьмовая праверка ведаў і ўмеласцей па беларускай мове і мовах іншых нацыянальных меншасцей у Польшчы. Затое ўжо ў першым тыдні матуральных экзаменаў вучні пачалі выступаць з прэзентацыямі на беларускай мове на загадзя выбраныя тэмы. Мае суразмоўцы, як вучні, так і настаўнікі, найчасцей станюцца ставіліся да пісьмовых экзаменаў, якія могуць адкрыць дарогу да паступлення на прэстыжныя спецыяльнасці вышэйшых устаноў і адначасна звярталі ўвагу на малое значэнне вусных прэзентацый як па польскай, так і па беларускай мовах. Некаторыя выпускнікі нават адкрыта гаварылі пра страчаны на парыхтоўку прэзентацыі на прыстойным узроўні час, які можна было б прызначыць на падрыхтоўку да вырашальных аб будучай адукацыі, а пазней можа і характары прафесійнай работы, пісьмовых экзаменаў. Іншая заўвага тычылася тэрміну экзаменаў. Менавіта іх правядзенне ў ходзе школьнага года ўскладняе арганізацыю вучобы для малодшых вучняў белліцэяў, а ў выпадку Гайнаўкі і для белгімназістаў, якія вучацца ў адным будынку з ліцэістамі.

Рашаюцца на цяжэйшыя экзамены

У Бельскім белліцэі да матуральных экзаменаў прыступілі 163 вучні, а ў Гайнаўскім белліцэі — 127 асоб. Як паведамілі дырэктары гэтых школ, вучні ахвотней выбіраюць пісьмовыя экзамены ў пашыранай формуле, якія складаней здаць, але гэта дае намнога большыя магчымасці паступіць на прэстыжныя спецыяльнасці вышэйшых устаноў. Выключэннямі з'яўляюцца тут экзамены па польскай і беларускай мовах, у выпадку якіх вучні найчасцей рашаюцца на падставовую формулу. Вынікі па гэтых экзаменах лічацца ў гонцы за індэксамі толькі на некаторых гуманітарных спецыяльнасцях, непасрэдна датычных гэтых моў (напрыклад, беларуская філалогія). У Гайнаўцы 20 белліцэістаў рашыліся здаваць пашыраныя пісьмовыя экзамены па беларускай мове, а ў бельскім белліцэі 12 асоб. На такі крок рашыліся перад усім лаўрэаты і фіналісты Алімпіяды беларускай мовы, якія атрымаюць максімальную колькасць балаў з пісьмовага экзамену і прэзентацыі па беларускай мове.

— Зараз ліцэісты мусяць дакладна сачыць за патрабаваннямі вышэйшых навучальных устаноў, але з гэтым няма праблемаў, бо можна гэта рабіць з дапамогай інтэрнэту. У розных навучальных установах ёсць розныя патрабаванні на тыя самыя спецыяльнасці і таму вучням загадзя трэба ведаць, у які горад ім паступаць. Напрыклад, на медыцынскай спецыяльнасці ў адной акадэміі патрабуюць, каб выпускнік прадставіў вынікі з экзаменаў па фізіцы, а ў другой няма такіх патрабаванняў, — тлумачыць дырэктар Бельскага белліцэя Андрэй Сцепанюк.

— Можа здарыцца і так, што вучань пралічыцца са сваімі магчымасцямі і не справіцца з пашыраным варыянтам, а падставовы экзамен

Бельскія белліцэісты без асаблівых хваляванняў чакалі абвешчання вынікаў

здаў бы. Аднак, хіба часцей здараецца, што вучні, апасаючыся пашыраных экзаменаў, рашаюцца здаваць падставовыя, хаця ў іх ёсць веды, каб здаваць і пашыраны варыянт, — кажа намеснік дырэктара Гайнаўскага белліцэя Ніна Лукасік.

Матэматычны спосаб ацэньвання работ

Сродкі масавай інфармацыі сталі ўжо звяртаць увагу, што ў кодзе, паводле якога будуць правярацца пісьмовыя экзамены па польскай мове, знаходзіцца многа недахопаў і, карыстаючыся ім, цяжка будзе спра-

таратурай будуць мець дачыненне на пісьмовай рабоце і што трэба паўтараць.

— Матуральныя экзамены ў новай формуле лічу лепшымі за тыя якія здавалі вучні чаторохгадовых ліцэяў. Лепш спраўджаюць яны веды і ўмеласці вучняў, а кароткі час, адведзены на іх правядзенне, прымушае пісаць самастойныя работы, — разважае намеснік дырэктара Ніна Лукасік. — Нават самым лепшым вучням складана ў адносна кароткі час справіцца са сваімі работамі і адвесці яшчэ час на дапамогу сябрам, як гэта магло здарацца ў час старых

Гайнаўскіх выпускнікоў віншуе настаўнік Ян Карчэйскі

вядліва ацаніць работы вучняў. Калі гаварыць пра пісьмовы экзамен па беларускай мове, дык таксама многа будзе залежаць ад коду ацэнкі пісьмовых работ.

— Я гуманіст і для мяне спосаб, у які ацэньваюцца пісьмовыя экзамены па польскай і беларускай мовах, надта матэматычны. На матуральных экзаменах вучні нават лічаць колькасць слоў напісаных ім і ў творчых работах, — кажа дырэктар Андрэй Сцепанюк.

На пісьмовым экзамене па беларускай мове выпускнікам трэба адказаць на пытанні, састаўленыя паводле нейкага публіцыстычнага тэксту і, спасылаючыся на фрагмент твора, узятага з беларускай літаратуры, трэба напісаць творчую працу.

— У пашыраным варыянце экзамену вучні маюць дачыненне да фрагмента, з якім не спатыкаліся на занятках беларускай мовы, — удакладняе віцэ-дырэктар Ніна Лукасік.

Белліцэісты наогул заяўлялі, што падрыхтоўку да пісьмовага экзамену па беларускай мове ў час школьнага года лічаць дастатковай, бо зараз цяжка ім прадбачыць, з якой лі-

матуральных экзаменаў, калі вучні пісалі работы многа гадзін. Зараз няма сэнсу рыхтаваць шпаргалкі, бо на экзаменах можна карыстацца слоўнікамі і матэматычнымі формуламі.

Складанасці ў арганізацыі школьных заняткаў

Намеснік дырэктара Гайнаўскага белліцэя Ніна Лукасік не скрывала складанасцей з арганізацыяй заняткаў для малодшых вучняў.

— Паколькі можна яшчэ падабраць настаўнікаў на заняткі, якія павінны весці педагогі заняткаў ў экзаменацыйных камісіях, то не хапае нам свабодных залаў і некаторыя заняткі адбываюцца па-за школай. Настаўнікі, напрыклад, арганізуюць экскурсіі ў гарадскія ўстановы, ці займаюцца ў парку, — тлумачыць Ніна Лукасік. — Мы проста хочам, каб вучні здавалі экзамены ў спакоі і цішыні і таму не арганізуем заняткаў у залах па-суседску з экзаменацыйнай аўдыторыяй.

Двухгадовай даўнасці прапановы дырэктараў белліцэяў Яўгена Сачко і Андрэя Сцепанюка, каб матуральныя экзамены распачынаць пас-

ля заканчэння вучобы ў сярэдніх школах, не дачакаліся рэалізацыі і надалей у час экзаменаў ускладняюцца ўмовы навукі ва ўсіх вышэйшых школах і цяжка пазбегнуць страт у дыдактычным працэсе малодшых вучняў.

Ці патрэбны прэзентацыі?

Такое пытанне паставіў я перад усім гайнаўскім і бельскім белліцэістам. Мае суразмоўцы адкрыта гаварылі, што ахвотна выкарысталі б час, адведзены на падрыхтаванне прэзентацый, на падрыхтоўку да пісьмовых экзаменаў, якія могуць быць вырашальнымі ў справе выбару адукацыі ў вышэйшых навучальных установах. Праверку ўмеласцей вучняў на падставе прэзентацый у час, калі белліцэісты рыхтуюцца да пісьмовых экзаменаў, пакрытыкаваў таксама дырэктар Бельскага белліцэя Андрэй Сцепанюк.

Хаця вучні ведалі, што вынікаў з прэзентацый не выкарыстаюць у ходзе рэкрутацыі ў вышэйшыя навучальныя ўстановы, аднак акурата рыхтаваліся да выступаў перад школьнымі камісіямі і вельмі стваралі настаўнікі-экзаменатары, спецыялісты па беларускай мове. Белліцэісты гаварылі, што маглі многаму навучыцца, калі выбралі цікавыя тэмы. Многа асоб з Гайнаўскага белліцэя рыхтавала работы па гісторыі сваіх мясцовасцей.

— Трэба ведаць гісторыю сваёй мясцовасці, — заявіла Юліта Анхім з Арэшкава, якая матэрыялы па гісторыі сваёй вёскі збірала ад найстарэйшых жыхароў сяла, карысталася гістарычнымі кніжкамі і прыхадскай хронікай.

Тамаш Заброцкі раскажаў пра гісторыю Лядаў Чыжоўскай гміны, звяртаючы ўвагу на цудоўную крыніцу, крыжы вакол яе і невідучага жыхара вёскі, да якога за парадзімі ехалі людзі з усяго наваколля. Намерваецца ён паступіць на спецыяльнасць „турызм і рэкрэацыя”, а пасля хоча ў сваім сяле весці аграрна-агракультурную кватэру. Барбара Карпюк раскажала пра каханне ў беларускай літаратуры, а Вольга Шыманюк гаварыла пра ролю „Нашай нівы” ў абароне беларускай мовы і нацыянальнай культуры. Частка вучняў з абодвух школ успамагала свае выступы мультымедыйнымі прэзентацыямі і запісамі выказванняў жыхароў вёсак.

Многія асобы з бельскай школы раскажалі пра сваіх любімых пісьменнікаў, між іншым пра Ларысу Геніюш, Наталлю Арсенневу, Васіля Быкава. Вучні раскажалі таксама пра старажытныя гарады Беларусі, народную мудрасць у казках ды народныя звычаі і абрады.

— Я выбрала тэму „Чарнобыль у літаратуры” і супаставіла гэтую трагедыю сённяшнім няшчасцям, — заявіла Дарота Заброцкая з бельскай школы.

Мае суразмоўцы хвалілі высокі ўзровень адукацыі ў белліцэях і свойскую атмасферу. Планы ў выпускнікоў вялікія. Паступаць яны будуць на медыцынскія спецыяльнасці і ў політэхнічныя інстытуты. Менш асоб хоча вучыцца ва ўніверсітэтах. Усім выпускнікам белліцэяў жадаем поспехаў у далейшай адукацыі!

Аляксандр ВЯРБЦКІ

У нядзелю, 11 мая г.г., у лесе каля Рыбал, які належыць да тэрыторыі вёскі Войшкі, што ў Юхнавецкай гміне, адбыўся малебен за загінуўшых там у пачатку другой сусветнай вайны жыхароў навакольных вёсак. Паніхіду ў суправаджэнні іншага духавенства адслужыў настаяцель Рыбалаўскага прыхода а. Рыгор Сасна; прысутнічала каля пяцідзсяці чалавек мясцовага грамадства.

Мясцовыя сяляне былі змабілізаваны ў Савецкую Армію і з пачаткам вайны іх часці была даручана абарона моста на рацэ Нарве, што між Бельскам і Заблудавам. У тым баі загінула каля чвэрці тысячы нашых землякоў-навабранцаў. Пахавалі іх людзі з навакольных вёсак у тых траншэях, якія пакойнікі да баёў уласнаручна выкапалі. Не лічылі цел, бо і гарачае надвор'е паганяла пахаваць раскладаючыся целы, і шок ад пабачанай гекатомбы не спрыяў думкам пра статыстыку. І, вядома, невядомымі асталіся таксама імёны і прозвішчы так пахаваных... Такім чынам у полі на подступах да важнага моста ўзнікла абшырная брацкая магіла некалькіх соцень невядомых салдат... Мінскі „Каталог учтённых захоронений советских воинов, военнопленных и гражданских лиц, погибших на территории зарубежных государств в годы Второй мировой войны” падае, што ў Войшках загінула пятнаццаць невядомых чырвонаармейцаў — прынамсі ў дзесяць разоў менш ад ацэнак мясцовага насельніцтва.

Але ўсё ж такі ўдалося ўстанавіць прозвішчы двух прызыўнікоў у Чырвоную Армію. У баі 24-25 чэрвеня 1941 года за мост на Нарве загінулі жыхары Праневіч Васіль Герасімяк і Аляксей Васілеўскі. Першы з іх быў апануты ў савецкі шынель, пакінуўшы дома маленькага сына Валянціна. І больш ужо ён дадому не вярнуўся. У сям'і захавалася толькі адна-адзіная фатаграфія Васіля Герасімяка — ягонае чырвонаармейскае аддзяленне з дзевяці чалавек у будзёнаўках на галовах; іншых здымкаў маладажона-бацькі з беднай тады падбельскай вёскі не асталося...

Ягоны сын, тым часам, рос, вычыўся і, як большасць мясцовай вясковай моладзі, пакінуў родную вёску і падаўся ў шырокі свет. Пакінуўшы роднае гняздо, не пакінуў аднак думак пра лёс бацькі. Яшчэ, будучы маладым чалавекам, верыў, што дзяржава, якая адарвала ягонага бацьку ад сям'і, абула ў кірзавыя боты і паставіла пад смяротны агонь вайны, клапаціцца пра ягоную памяць, пра годнае пахаванне ягоных астанкаў. Верыў, што пра салдат у савецкіх мундзірах жыве ў Маскве вечная памяць, што пра іх ніколі не забывалі, што загінуўшых каля моста на Нарве пасля вайны перапахавалі на ваенныя могілкі ў Бельску-Падляшскім.

Бо малады тагачасны тутэйшы чалавек, пакуль падаўся ў шырокі свет, вырастаў у нашай вёсцы, дзе старэйшыя мудрагелістыя мужчыны гаварылі канфідэнцыяльна, што яны ўсе не польскія, толькі рускія. І што ўсе рускія добрыя, не тое што якое там польскае мяцеж'е. І, мабыць, таксама з аўтарытэтных вясковых вуснаў чуў пра Святую Праваслаўную Русь, якой сутнасць сутнасцей

Прамаўляе консул Наталля Міськевіч

у Маскве, адкуль пільна клапаціцца пра ўсіх іншых рускіх. І песні слухаў, то пра танкістаў, то пра цяпло халоднай зямлянкі... І часам вывучаў рускую мову, і чытаў на ёй

Валянцін Герасімяк

у газетах і кнігах, што „советское правительство” шчыра „заботится про всех и вся”...

Спадар Валянцін Герасімяк перапахаванне і ўвекавечыць згада-

Пасярэдзіне — Аляксей Васілеўскі, за ім, чацвёрты справа — Васіль Герасімяк

Некраполіа ў (цёмным) лесе

вродэ экзамена нашаму советскому строю, нашаму государству, нашаму правительству, нашей коммунистической партии и подвела итоги работы как бы говоря нам: вот они, ваши люди и организации, их дела и дни, разглядите их внимательно и воздайте им по их делам. (...) Для нас, для избирателей, это обстоятельство имеет большое значение, ибо оно помогает нам быстро и объективно оценить деятельность партии и её людей и сделать правильные выводы. В другое время пришлось бы изучить выступления и доклады представителей партии, анализировать их, сопоставлять их слова с их делами, подвести итоги и тому подобное. Это требует сложной и трудной работы, причем нет гарантии, что не будут допущены ошибки. Другое дело теперь, когда война окончена, когда война сама проверила работу наших организаций, руководителей и подвела ей итоги. Теперь нам гораздо легче разобраться... (...) Мы окончили войну полной победой над врагами — в этом главный итог войны”. Пра дзесяткі мільёнаў ахвяр гэтай „победы” — ні слова не было ў згаданай прамове; найважнейшае — „теперь нам гораздо легче...”

Праўда, цяпер ужо можна згадаць пра тых, што загінулі, нават прыводзіць шакіруючыя лікі. Прысутная на нядзельнай паніхідзе консул Беларусі ў Беластоку Наталля Міськевіч, ускладаючы каля сімвалічнага бярозавага крыжа аздоблены зялёна-чырвонай стужкай вянок, сказала, што ў час другой сусветнай вайны загінула трэцяя частка насельніцтва Беларусі, што трагедыя завітала ў кожную беларускую сям'ю, між іншым недзе на тэрыторыі Польшчы загінуў і ейны дзед. Пра іншыя мільёны, пра рэпрэсаваных „изменников и предателей” ужо не згадвалася... Бо ж сам Лукашэнка ў звароце з нагоды сёлетняга „Дня Победы” заявіў: „Мы никому не отдадим на поругание Великую Победу, никогда не позволим её очернить”.

Спадар Герасімяк звяртаўся і ў польскія ўстановы. У 2000 годзе Ваяводская ўправа ў Беластоку палічыла ягоныя захаваныя абгрунтаванымі, аднак перапахаванне палічыла немагчымым з прычыны вырашлага на месцы колішніх траншэяў лесе. Да таго ж даходзяць засцярогі некаторых польскіх палітычных колаў, што гэта было б ушанаванне чырвонаармейцаў, акупантаў, „акупантаў” сваёй зямлі... Трактоўка гэтай справы залежыць ад пункту гледжання, бо напр. пасол Эстоніі ў Маскве Марына Кальюранд заявіла, што яе краіну просты салдат не акупаваў, той салдат вызваляў яе. Ды ніколі невядома, ці Масква або афіцыйны Мінск ахвотна не пававалі б за ахвяры вайны не толькі з Эстоніяй, каб не аддаць „на поругание”, каб паказаць сваю „заботу”.

Здаецца, што лес паблізу моста між Заблудавам і Бельскам астанеца нечым нахштальт старых могілак, дзе магілы прыкрыў час і лес, дзе бясследна патлелі старыя крыжы. Ці стане там нешта больш — невядома, бо пакуль за ўшанаванне памяці свайго бацькі і ягоных саратнікаў фармальна хадайнічае толькі сам спадар Герасімяк, жыхар далёкай Гдыні. А адзін — у полі не воін...

„Беларусы заўсёды былі хлебаедамі, а не бульбаедамі”

Сяргей ЧЫГРЫН

Юры Качук жыў у Зэльве. Нядаўна разам з польскім гісторыкам Янінай Чыжэўскай выдаў ён у Супраслі кнігу „Традыцыйныя стравы Беластоцчыны і Гродзеншчыны”. Гэта іх сумесны праект, які з’яўляецца вынікам супрацоўніцтва інтэлектуальных асяродкаў згуртаваных вакол няўрадавых арганізацый „Uroczysko” (Супрасль) і „Трэці сектар” (Гродна).

Юры Качук у кнізе прапануе чытачам стравы заходнебеларускай кухні, якая захавала ўсю гістарычную традыцыйнасць. Але гэтая кухня, як піша аўтар, яшчэ даволі слаба даследавана. Усім вядома, напрыклад, што абаранкі былі ўпершыню вынайздзены і выпечаны ў Смаргоні, хаця расіяне гэтае вынаходніцтва прыпісваюць сабе. Больш падрабязна пра беларускія стравы Юры Качук расказаў нашаму карэспандэнту.

— Юры, я даўно Цябе ведаю, але не думаю, што Ты такі спецыяліст па беларускай кухні і нават у Супраслі выдаў кулінарную кніжку. У гэтай кніжцы я знайшоў шмат цікавых рэкамендацый, як і з чаго гатаваць гарачыя супы, стравы з бульбы, стравы з мяса, з дзічыны, з гародніны, мучныя і рыбныя стравы і г.д. Няўжо гэта сур’ёзнае Тваё захапленне, хаця я ведаю, што Ты захапляешся мастацтвам, гісторыяй, філасофіяй, картаграфіяй, музы-

кай, камп’ютэрнай графікай. А тут яшчэ — кулінарыя.

— Сапраўды, гэта так. Я ўжо падрыхтаваў асобнае выданне, якое называецца „Беларуская кухня. Была, ёсць, будзе”. Да кожнай стравы ў кніжцы надрукуецца асобны калары фотаздымак. Гэта таксама важна. Здымкі страў я зрабіў сам.

— Цябе зацікавіла толькі заходнебеларуская кухня?

— Ды не, уся беларуская кухня. У кніжку, якая выйшла ў Польшчы, увайшлі рэцэпты толькі заходнебеларускай кухні. Гэтыя рэцэпты запісаныя ад жыхароў Зэльвеншчыны, Алеся Белакоза з Гудзевіч, ад дзядулі і бабулі засталіся мне ў спадчыну. Але я цікаўлюся ўсёй беларускай кухняй.

— Ты лічыш, што наша беларуская кухня вельмі слаба даследавана і прапагандаецца на неналежаў узроўні?

— Беларуская кухня — самая складаная, а стравы яе — самыя смачныя ў свеце. Яе можна параўнаць, хіба што толькі з кітайскай. Але мы, як кітайцы, не ўжываем, напрыклад, розных мышэй і чарвякоў. У нас хрысціянская кухня. Нядаўна я бачыў перадачу, у якой рускія ў Кітаі стаялі ў чарзе па жараныя пацукі, а кітайцы смяліся, маўляў, у Расіі мабыць няма пацукоў. Вось напрыклад кітайская страва, якая называецца „Два піска”. Піск першы — кладуць жывую мышку ў рот — яна пішчыць, другі піск

— тады, калі націскаюць зубамі. А паўднёвыя карэйцы ядуць жывых васьміногаў. Беларусы гэтага есці ніколі не будуць, нават, калі ў нас будзе голад.

— А чым беларуская кухня адрозніваецца ад кухні нашых суседзяў?

— Украінская кухня кіслая, у палякаў кухня кісла-салодкая, у літоўцаў уся кухня наша. У іх свайго нічога няма. Яны ў нас забралі ўсё і нават назву нашай дзяржавы, наш герб і нашы стравы. У нас ёсць кумпяк, а ў іх — кумпіс. У рускіх — „руская печ”. Але на тэрыторыі Зэльвеншчыны знайшлі месцы, дзе яшчэ ў XII стагоддзі былі печы, дык прычым тут „руская печ”?.. На беларускую кухню нечым падобна грузінская кухня. Найперш, па самой тэхналогіі. Возьмем да прыкладу шашлык. Шашлык — ён не чыйны, хаця напачатку быў татарскі. Шашлык рабіць можна вельмі проста, не трэба яго вымочваць у расоле і г.д. Гэта савецкі „общепит” усё гэта прыдумаў. Самыя лепшыя кавалкі бараніны падсмажваюцца на вуголлі, а потым ужо дадаюцца розныя прыправы. Вось і ўсё.

— Якія Табе найбольш падабаюцца беларускія стравы?

— Языкі ў вушах. Потым — халаднік з бульбаю. Мачанка. Дарэчы, мачанку вельмі цяжка прыгатаваць як і плоў. Але, калі мачанка ўдалася, то з блінцамі яна — смаката, пальчыкі абліжаш.

— У Тваёй кнізе прачытай я радкі, дзе Ты скептычна адносішся да бульбы. Толькі дзякуючы бульбе беларусай называюць бульбашамі.

— Дзесяці я прачытаў, што англічанам нельга нават сабак карміць бульбаю, бо яна вельмі шкодная для страўніка. Бульбу трэба есці толькі адзін раз у тыдзень. А беларусы заўсёды былі хлебаедамі, а не бульбаедамі. Яны нават бульбу ядуць з хледам. І я часам так ем. Хлеб нясмачным не бывае.

— Ці смачны хлеб пякуць у Зэльве?

— У „Кулінары” пякуць смачны, а на хлебакамінаце не вельмі. Таму зэльвенцы стараюцца купіць хлеб „кулінарскі”. А з Мінска я прывожу хлеб „Барадзінскі” і „Радзівілаўскі”.

— І літоўцы смачны хлеб пякуць.

— О, хлеб у літоўцаў вельмі смачны. Асабліва такі цяжкі чорны хлеб.

— Калі мы тут згадвалі мачанку, дык раскажы хоць адзін рэцэпт яе прыгатавання.

— Кавалкі свініны са скабамі і сялянскай каўбасою трэба абсмажыць. Пшанічную муку развесці халоднаю вадой, уліць у вар, не перастаючы мяшаць. У атрыманую мучную поліўку пакласці лаўровы ліст, сальдэрэй, соль, падскавараныя кавалкі сала і дробна парэзанай цыбулі, а таксама свініну і каўбасу. Паставіць на паўгадзіны ў гарачую печку альбо ў духоўку. Да мачанкі падаюць яшчэ блінцы альбо вараную бульбу.

ВІРТУАЛЬНЫ
МУЗЕЙ
Андрэя Макаёнка

Апошнім часам у Байнэце з’яўляецца ўсё больш і больш так званых персанальных сайтаў-музeyaў. Такую з’яву можна толькі вітаць, бо да звычайнага музея далёка не кожны можа дайсці з-за браку часу ці жадання. У адзін з такіх віртуальных музеяў мы сёння і завітаем.

Імя драматурга Андрэя Макаёнка даволі шырока вядомае літаратурнай і тэатральнай грамадскасці Беларусі. Што ж тычыцца большасці не ангажаваных у тэатры ці літаратуры грамадзян, то для іх імя Андрэя Макаёнка адразу нагадвае вуліцу, якая носіць яго імя і дзе размешчана рэдакцыя Беларускага радыё, аб чым яно, значыць, радыё, не забывае нагадваць.

Віртуальны ж музей драматурга месціцца ў інтэрнэце па адрасе <http://mak-enak-goub.iatp.by>.

Выгляд першай старонкі вельмі сціплы. Агульнае ўражанне аб сайце, што гэта — адзін вялікі чорна-белы здымак-успамін. Таму кароткая біяграфічная даведка пра вядомага драматурга адразу падаецца вельмі дарэчы. Яна складаецца з дзвюх частак. У першай падаюцца толькі творчыя дасягненні літаратара. У другой, якая носіць назву „Я — сын вёскі”, раскрываецца цэлы жыццёвы шлях Андрэя Макаёнка. У ёй мы можам даведацца аб тым, дзе і як рос будучы драматург, якія думкі і мары ім валодалі.

Калі ўважліва пачытаць гэты біяграфічны тэкст, то адразу заўважаецца, што Андрэй Макаёнак — дзіця тагачаснай эпохі камуністычнага „натхнення”. Бацька будучага драматурга арганізоўваў калгас, а ўласна Андрэй Макаёнак быў у савецкім войску намеснікам камандзіра роты па палітычнай частцы. Але гэтыя камуністычныя складнікі яго-

нага жыцця не перакрэслілі цягі да прыгожага. „У 1942 годзе Макаёнку давялося ўдзельнічаць у гераічным Крымскім дэсанце. Тады ён быў вельмі цяжка паранены і амаль год знаходзіўся ў шпіталі. Тут таленавіты малады чалавек ад урача-хірурга на памяць вывучыў амаль усю „Энеіду” Катлярэўскага на ўкраінскай мове. Чалавек-жыццялюб пазней успамінаў не фізічныя пакуты выздараўлення, а спагадлівых урачоў”, — сцвярджае біяграфічная нататка.

У адрозненні ад іншых сайтаў, у „Віртуальным музеі Андрэя Макаёнка” выйсці да іншых рубрык месціцца не з правага, а з левага боку. Некаторыя старонкі аздабленыя фотаздымкамі. Але найбольшая колькасць іх знаходзіцца на „Фотастаронцы”. На здымках вядомы драматург у акружэнні сяброў і калег, на выступах перад рознымі аўдыторыямі, на сустрэчах з дзецьмі. На жаль, дакладна даведацца, які момант зафіксаваў той ці іншы здымак немагчыма, бо ні пад адным з іх няма подпісу. Распрацоўшчыкам сайта было б варта адразу звярнуць увагу на такі недахоп.

З усіх астатніх рубрык сайта найбольш цікавай выглядае старонка „Без Радзімы — бяскрылымі быць”. Тут мы знаходзім пацвярджэнне таго, што роднае асяроддзе мае найвялікшы ўплыў на фармаванне творчай натуры. „Выбіралі, доўга відаць, прашчурны, дзе быць іх паселішчу, не спяшаючыся, адумна, таму і стаяць сёння Старыя Журавічы ў атачэнні лясоў, з возерам паблізу, ды і дарогі побач. Журавічы. Яны пакінулі ў душы свайго сляннага земляка светлы смутак, і радасць першых жыццёвых памкненняў”, — распавядаецца аб родных мясцінах драматурга.

Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

Беларусь, беларусы...

Маленькі крок

Вось і завяршыўся 72-і чэмпіянат свету па хакеі. Галоўным лаўрэатам пасля пятнаццацігадовага перапынку стала Расія. Заўважу, што толькі другі раз за час пасля распаду СССР (першы раз у 1993 годзе). Расія толькі вяртае былую савецкую хакейную славу, бо за гэты перыяд Канада і Чэхія па 5 разоў былі пераможцамі, а Швецыя здабыла 4 вышэйшыя тытулы.

Выступ зборнай Беларусі пакінуў дваісты ўражанні. З аднаго боку каманда ні разу не правалілася і не саступіла нікому з розніцай больш чым адну шайбу. Больш таго, упершыню ў гісторыі нашы выйшлі на нулявую розніцу галоў ва ўсіх матчах у асноўны час. Пахваліць беларускіх хакеістаў можна за баявы матч са Швецыяй (5:6), належны супраціў Расіі (3:3 пасля асноўнага часу і авертайма і параза па булітах) і Чэхіі (2:2 і зноў параза па булітах). У актыве 9-е выніковае месца (у 2006 годзе было 6-е, у 2007—11-е) і пуцёўка без дадатковага адбору на бліжэйшую зімовую алімпіяду, што пройдзе ў Ванкуверы. З іншага боку, як і летась, каманда Курта Фрэйзера выйграла толькі адзін матч — на гэты раз 3:1 у Францыі, прадэманстрававшы ў сустрэчы досыць бяскрытую гульню, саступіла галоўнаму саперніку Швейцарыі — 1:2, бяслаўна завяршыла турнір паразай у авертайме Даніі — 2:3. Галоўнае заданне — трапіць у васьмёрку — не выканана. Трэба прызнаць, што сённяшнія рэаліі такія, што на адным канкрэтным турніры зборная Беларусі здольная трапіць у актэт мацнейшых, але зрабіць, прыкладам, гэта тры гады запар нашым пакуль не па сілах.

Статыстыка яскрава высвечвае галоўны кампанент, у якім мы саступаем элі-

тарным зборным. На гэтым чэмпіянаце Беларусь толькі аднойчы (!) здолела скарыстацца колькаскай перавагай пасля выдалення сапернікаў. Па гэтым паказчыку нашы сталі горшыя з усіх 16 зборных. А ў сучасным хакеі менавіта належная рэалізацыя „лішняга” ёсць асноўным фактарам дасягнення поспеху. З іншых аспектаў адзначу непаспяхоўнасць амерыканскага трэнера, які пасля прыезду легіянераў з НХЛ — Руслана Салея, Міхаіла Грабоўскага і братаў Касціцыных, стаў перастаўляць найграняныя з’явы і мяняць акцэнт. Абаронец Салей вельмі істотна ўзмацніў зборную, а вось Касціцыны, асабліва старэйшы Андрэй, відавочна расчаравалі. Вельмі добрае ўражанне пакінулі форварды Аляксей Угараў, Дзмітрый Мялешка і Аляксей Калюжны, прыкметны рост маладога абаронца Уладзіміра Дзянісава. Ну а галкіпер гродзенскага „Нёмна” Вігаль Коваль стаў сапраўдным адкрыццём чэмпіянату. З суб’ектыўных адмоўных фактараў варта адзначыць траўмы абаронца Аляксандра Макрыцкага, форвардаў Алега Антоненкі і Канстанціна Кальцова. Гэтыя страты пасля першых матчаў былі вельмі адчувальнымі. У цэлым жа можна сцвярджаць, што зборная зрабіла маленькі крок наперад.

Пасля лёсавання сталі вядомыя сапернікі зборнай Беларусі на наступным чэмпіянаце свету. Можна сказаць, што жэрабя сталася ўдалым. Мы трапілі ў групу „А” з Канадай, Славацкай і Венгрыяй. Тры лепшыя з гэтай групы на другім этапе сустрэнецца з сапернікамі з квартэта „D”, у якім згуляюць Фінляндыя, Чэхія, Нарвегія і Данія. Па ўсім відаць, што ў Беларусі шанцы трапіць у васьмёрку пры такім раскладзе досыць высокія.

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Навошта плаціць абанемент? Памінальная нядзеля

Марк ЦЫБАРТ

Апошнім часам многа гаворыцца аб абанеменце за карыстанне радыё- і тэлепраграмамі. Прыхільнікаў адмены абавязковага абанемента, здаецца мне, не цікавяць інтарэсы сярэдняга радыёслухача і тэлегледача, паколькі спадзяюцца яны прыбраць у свае рукі аслабелыя ў эканамічным плане радыё- і тэлестанцыі. Прыхільнікі захавання абанемента заступаюцца за публічны інтарэс і падтрымку публічных радыё- і тэлестанцый. Можна яны і правы, асабліва ў адносінах да радыёвяшчання, але... і я пачынаю задумвацца, што гэта такое публічнае тэлебачанне, і якая мне, маленькай часціцы гэтай публікі, ад гэтага карысць.

Ганарымся, што значная частка насельніцтва Польшчы гэта адукаваныя людзі. Тады, тэарэтычна, наша грамадства культурнае. І што публічнае тэлебачанне яму прапаўе? Ці папулярна-навуковыя, асветныя, культурныя, эканамічныя праграмы, добрыя фільмы, тэатральныя і оперныя спектаклі, канцэрты? Зусім не. Амаль выключна дэманструюцца тэлесерыялы. Серыялы для дзяцей, моладзі, старых, закаханых, перагружаных працай, беспрацоўных... Палічыў я, колькі разоў у суткі паасобныя тэлеканалы паказваюць серыялы. Узяў я вы-

падковы, сярэдні, працоўны дзень (17 красавіка). Аказалася, што на першай праграме Польшкага тэлебачання ішло тады 15 серый. Лепшай аказалася II праграма, быццам бы элітарная, адрасаваная да больш падрыхтаванага гледача: 16 серыялаў у згаданы дзень. Такім чынам публічнае тэлебачанне застаўляе гледача 31 раз зазірнуць у жыццё серыялавых герояў, у яго выдуманых праблемы, перажываць чужую любоў. Да ўсяго гэтага трэба дадаць прапанову камерцыйных тэлеканалі: Польшат — 16 серыялаў і TVN — 12. Усяго 59 магчымасцей забыць аб сваіх хатніх справах. І гэта такой мае быць прапанова публічных тэлестанцый? І за што прыходзіцца мне плаціць абавязковы абанемент? Гэта выглядае так, быццам бы нехта застаўляў мяне купляць дурненькія, каляровыя часопісы для жанчын — дакладна ў мяне такая ж карысць як ад аднаго, так і ад другога.

Здараюцца яшчэ ў прапанове тэлебачання добрыя праграмы — транслююць іх некаторыя рэгіянальныя тэлецэнтры (напрыклад, Беласток), ці I праграма паміж поўначчу і світанкам, калі трэба падымацца і ісці на працу. Але гэта ўсяго малая частка сутачнай тэлепрапановы. Тады за што нам плаціць? За тую сечку для крэцінаў? Хіба спачатку трэба стаць крэцінам, каб за гэта плаціць!

На могільніку ў Чаромсе

Фота Уладзіміра СІДАРУКА

Уладзімір СІДАРУК

У першую нядзелю пасля Вялікадня вернікі Праваслаўнай царквы адзначаюць Провады, інакш Памінальную нядзелю. У гэты дзень падаем на могільнікі, каб напаміць пакойным аб Уваскрэсенні Хрыстовым, пакланіцца астанкам памерлых і запаліць лампадку на магілах суродзічаў. Гэтая падзея не ва ўсіх салэцтвах праходзіла ў адвольным тэрміне. У Чаромсе-Станцы, напрыклад, памінальную нядзелю адзначалі 11 мая. Зранку ў царкве служылася супольная панихіда, а ў 14 гадзін вернікі сабраліся на могільніку. Прызнаюся шчыра, што такога шматлюднага зборышча дагэтуль не прыходзілася

мне бачыць. Хто на чым мог так і дабіраўся. Адны ішлі пешшу, іншыя ехалі на роварах. Значная колькасць сямействаў прыехала на машынах. Гэтыя апошнія адно пад'езд да могільніка ўскладнялі.

Рытуал памінання памерлых здзяйсняў а. Юры Пліс. Шмат часу прыйшлося адкачаць, пакуль падышла чарга на супольную малітву над магілай пакойнай жонкі. Правёў я яго супольна з дачкою і ўнукамі на роздумах. Быў гэта для мяне як час успамінаў, так і выпрабавання. Хоць лёс падарыў мне апошнім часам ненайлепшы падарунак, вымушаны я змірыцца з яго накіраваннем і жыць далей па-хрысціянску, каб пакінуць па сабе самыя лепшыя ўспаміны патомным.

У гонар вялікай перамогі

Рэспубліка Беларусь традыцыйна кожны год 9 мая святкуе Дзень перамогі над гітлераўскай Германіяй. Урачыстыя шэсці ветэранаў адбыліся ва ўсіх гарадах. Падлічана, што ў Беларусі жыве яшчэ 57 тысяч людзей, якія змагаліся з ворагам у час

II сусветнай вайны. Цэнтральныя ўрачыстасці адбыліся ў Мінску, дзе 6 000 ветэранаў прайшло 800 метраў — адлегласць ад Кастрычніцкай да плошчы Перамогі, да вечнага агню. Частку былых воінаў перавезлі на ваенных аўтамашынах. У першай кало-

не ішоў кіраўнік краіны Аляксандр Лукашэнка разам са школьнай моладзю, якая ўручала кветкі ветэранам. Прамаўляючы да грамадзян, прэзідэнт Лукашэнка сказаў, што Беларусь помніць аб ахвярах гэтай страшнай вайны, у якой загінуў амаль кожны трэці беларус. У радах Чырвонай Арміі 63 гады назад ваявалі 1 мільён 200

тысяч беларусаў. Вечарам у Мінску і ўсіх абласных гарадах людзі радасна святкавалі і глядзелі святочныя феерверкі-салюты ў гонар далёкай перамогі. Гірляндамі каляровых агнёў свяцілася неба над Беларуссю. Усё гэта давалося мне бачыць на экране майго тэлевізара.

Гінуць людзі

Здараецца, што ў наш мірны час гінуць людзі. Прайшоў год, як загінуў без весткі 84-гадовы жыхар

Нараўкі Мечыслаў Гайдук. Да пенсіі М. Гайдук быў надляснічым надлясніцтва „Броўск”. Людзі ведалі яго як дбайнага гаспадара дзяржаўнага лесу. На старасці гадоў пакутаваў ён амнезіяй — частковым бяспаміцтвам. Памаліўшыся ў мясцовым касцёле, пайшоў быў ён у напрамку лесу і прапаў. Да сённяш-

ніх дзён яго больш не бачылі. Шукалі загінуўшага чалавека ў лесе вакол Нараўкі сям'я, вучні, паліцыя, пагранічнікі, мясцовыя жыхары, ды так і не знайшлі. Падобна, гадоў 30 назад, загінуў 28-гадовы жыхар Плянты каля Нараўкі Генрык Кухажак. Быццам бачылі яго вечарам у нараўчанскай

гасподзе за півам, але прапаў як камень у ваду. Шматдзённыя пошукі не далі выніку. Заўсёды трэба быць асцярожным ля вады. Нядаўна ў выкапе знайшлі цела 68-гадовага жыхара Міклашэва, які ўтапіўся. Асцерагаймася вады!

Мікола БАРАНЕЦКІ

Адгаданка

1. крымінальная справа, 2. атрута, 3. старажытнасярэднеазіяцкі вучоны-энцыклапедыст (973-1048), 4. мангольскі ўладар, 5. Жан Філіп, французскі кампазітар (1683-1764), 6. парусная лодка, 7. садова-ягаднае дрэва з сакавітымі цёмна-чырвонымі костачкавымі пладамі (*Cerasus*), 8. моцны страх, трагічнае здарэнне, 9. ілжывае абвінавачанне, 10. гіганцкія разбуральныя хвалі, якія ўзнікаюць у выніку падводнага землетрасення, 11. гарадок на аднайменнай рацэ ў Ваўкавыскім раёне, 12. паглыбленне ў зямлі, дол, 13. вакальная музыка, 14. хімічны эле-

мент н-р 53, 15. Лукашэнка Пушкіну, 16. матацыкл з Іжэўска, 17. лагічная падстава, слухнасць (асацыя з 98,1 FM).
Адгаданыя словы запісаць у вызначаныя дарожкі, пачынаючы ад поля з лічбай. У светлых палях атрымаецца рашэнне — кітайская прыказка.
(ш)
Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя рашэнні, будуць разыграныя кніжныя ўзнагароды.
Адказ на адгаданку з 16 нумара Бокс, вуліца, гума, Зан, зяць, Куцця, мак, міліметр, свет, хімія, цэдра, шык.

1	2		3	4					
			5		6		7		
					8		9		
				10			11		12
				13	14			15	
						16		17	

Рашэнне: Глыбокія рэкі цякуць з ціхім дастаенствам, мелкія рвуцца з шумам.

Кніжныя ўзнагароды высылаем Мікалаю Сазановічу з Навін-Вялікіх і Лявону Федаруку з Рыбал.

Ніва PL ISSN 0546-1960 NR INDEKSU 366714
Выдавец: Праграма рэдакцыі „Ніва”.
Старшыня: Яўген Вапа.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofska 27, skr. poczt. 84.
Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22.
Internet: <http://niva.iig.pl/>
E-mail: redakcja@niva.iig.pl
Zrealizowano przy udziale wsparcia finansowego Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.
Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба.
Тэхнічны рэдактар: Адам Паўлюшкі.
Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрэцік-Свярубская.
Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрэцік-Свярубская, Ілона Карпюк, Міраслава Лукаша, Аляксей Мароз, Мацей Халадоўскі, Віктар Сазонаў, Уладзімір Хільмановіч.
Канцэлярыя: Галіна Рамашка.
Камп’ютэрны набор і карэктур: Яўгенія Палоцкая.
Друк: „Orthdruk”, Białystok.

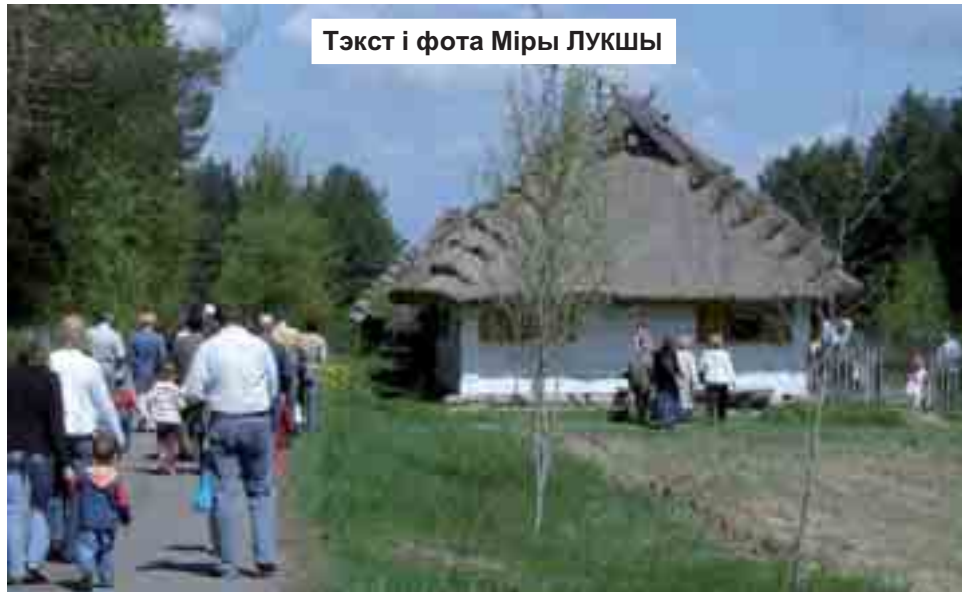
Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
Prenumerata: III kwartał 26 zł. do 5 czerwca 2008 r.; IV kwartał 26 zł. do 5 września 2008 r. II półrocze 52 zł. do 5 czerwca 2008 r. II — IV kwartał 78 zł. do 5 marca 2008 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.
Prenumerata z wysyłką za granicę pocztą zwykłą wynosi: kwartałna — 131 zł.; półroczna — 224 zł.;

roczna — 374 zł. **Poczta lotniczą:** Europa — prenumerata kwartałna — 142 zł., półroczna — 243 zł., roczna — 405 zł. Ameryka Północna, Południowa, Środkowa, Afryka, Azja — prenumerata kwartałna — 160 zł., półroczna — 274 zł., roczna — 456 zł. Australia i Oceania — prenumerata kwartałna — 204 zł., półroczna — 350 zł., roczna — 583 zł.
Wpłaty do 5 dnia miesiąca poprzedzającego prenumeratę przyjmuje „RUCH” S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekaio S.A. IV O/Warszawa, Nr 68 1240 1053 1111 0000 0443 0494.

Prenumeratę można zamówić w redakcji. Planowana ilość numerów „Nivy” w 2008 roku — 52. **Poczta zwykła:** Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,55 zł. Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę — kraje europejskie — 5,00 zł. — kraje pozaeuropejskie — 5,20 zł. **Poczta lotnicza:** Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę: — kraje europejskie — 6,00 zł., — Ameryka Północna, Afryka — 6,70 zł., — Ameryka Południowa — 7,80 zł., — Australia i Oceania — 10,00 zł.
Wpłaty przyjmuje: Rada Programowa Tygodnika „Niva”, BANK PEKAO S.A. O/Białystok 38 1240 5211 1111 0000 4929 0945
Nakład: 1 750 egz.

Траецкія абрады ў скансэне 25.05 – 31.05

У Музей беластоцкай вёскі блізка з Беластока: у аддзел Падляшскага музея скансэнавага тыпу, дзе можна паглядзець старыя будынкі, перанесеныя з розных ваколіц Падляшскага ваяводства і расстаўленыя на 27 гектарах, ехаць трэба на Аўгустаў. Музей можна ўбачыць праваруч амаль зараз за рагаткамі Беластока. Дабірацца можна і на аўтобусе № 102 (у бок Юраўцаў), каля 15 хвілін. У Музей вёскі можна дайсці таксама пешшу, рухаючыся па Блакітным шляху праз Пятрашскі лес. Месца адмысловае, прыгожае, на разгледлай тэрыторыі, поруч вялікага рэстарана-кафэ „Фальварак Надаўкі” — гэта проста ідэальная прапанова і на большыя, таксама і беларускія мерапрыемствы, дзе сабрацца на культурныя і смакавітыя ўцехі можа практычна незлічоная колькасць гледачоў. Так было і 11 мая — паказы даўніх, траецкіх абрадаў, свойскае едла і народнае гуляне прыцягнулі вельмі многа не толькі беластачан. Мерапрыемства „Zielone Świątki w Skansenie”, сарганізаванае Маршалкоўскай управай і Падляшскім музеем, мела паказаць культурную спадчыну і турыстычную прапанову саааўрадаў Беластоцкага, Гайнаўскага, Ломжынскага, Монецкага, Сямятыцкага, Вы-

Тэкст і фота Міры ЛУКШЫ

Беларуская хатка з Грыбоўшчыны

рукадзельнікаў. Ужо ад 11 гадзіны слухачоў, якія не зважалі на вельмі зменлівае надвор'е, бавілі капэлы і ансамблі. Пачала Капэла Яна з Васількава, спявалі і танцавалі м.інш. Капэла Сямёна і „Мальвянкі” з Васількава, калектывы „Каліна” (Журобічы), „Навіна” (Машчона-Каралеўская) і „Малое Падляшша” з Сямятыч, „Ляскавянкі” ды Капэла з Замбрава, адспявалі курпёўскія песні „Ламжынякі” з Ломжы, а літоўцы з Пунь-

песні (якія выконваюцца ад Провадаў да Тройцы), веснавыя хараводы і дзіцячыя гульні ды абрад Куста, які выконваецца на Тройцу.

Музей неўзабаве хоча сарганізаваць паказ вяселля з пераездам на вазах і вясельным піром — у некалькіх версіях — курпёўскай, падляшскай і беларускай. На апошнія дні жніўня плануецца тут фінал мерапрыемства „Нашая кулінарная спадчына”. Ну і першы паказ сама-

(22.03. — 20.04.) Знойдзеш спосаб на кожную турботу. Біліш мастацтвам пераканання, умеласцю прыхільвання да сябе людзей, самаўпэўненасцю. Нават калі цябе хтосьці скрытыкуе — нічога! Пераканаешся да асобы, з якой былі вы далёка. Пільнай здароўе, калі наракаеш на сэрца.

(21.04. — 21.05.) Ненайлепшы момант для фінансавых і сардэчных спраў, асабліва не бярыся за важныя жыццёвыя справы нахонт каханна, каб пасля не шкадаваць. Хоць творча справішся з кожнай праблемай. Можаш мець клопат з суставамі і пазваночнікам.

(22.05. — 22.06.) Знакаміты настрой не пакіне цябе ні на хвіліну. 26.05. некаторыя справы загразнуюць у мёртвым пункце. Не дагаворышся з людзьмі, не разлівай на падтрымку сям'і. Добра ў фінансах. Можаш цябе турбаваць страўнік.

(23.06. — 23.07.) Не пакідай пачатых спраў. Лепш не выбірайся ў падарожжа да 26.05. Час цяжкіх размоў, з якіх мала вынікне. Могуць папсавацца адносіны на працы і ў партнёрскіх сувязях.

(24.07. — 23.08.) 24-28.05. магчымыя расчараванні ў каханні. Могуць цябе падвесці таксама некаторыя сябры. Пераканаешся, што вакол цябе трапляюцца людзі, якія могуць табе прынесці шкоду. Справішся з роляй кіраўніка, арганізатара, менеджэра. Можаш паявіцца эмацыянальная напруга, раптоўна павысіцца ціск крыві; пільнуйся, каб не параніць галавы.

(24.08. — 23.09.) Шмат памысных выпадкаў — так у прафесійным, як і пачуццёвым жыцці. Затое цяжка будзе паафармяць розныя планаваныя службовыя справы, бо можаш нарабіць памылак, прапусціць нейкія важныя дэталі. Добры час на каханне, ратунак для пары, у якой не было ўжо перспектывы.

(24.09. — 23.10.) 24-28.05. цяжка табе будзе дагаварыцца з жанчынамі. Твая недаверлівасць і падазронасць папсуюць стасункі з атачэннем. Можаш пазнаёміцца і пасябраваць з кімсьці з вельмі далёкага месца. Пі прэпараты з магнеіем, еж шакалад і зялёную гародніну.

(24.10. — 22.11.) У падарожжа выбірайся нават і ў гэтую нядзелю — можа прынесці табе яно новыя перспектывы. Час немалых прафесійных поспехаў. Будзеш ісці напрам, дасягнеш усяго чаго хочаш. Можаш памагчы табе сям'я, атрымаеш кампенсацыю ці нейкі дар.

(23.11. — 22.12.) Нагоды новых кантактаў, таксама на працы ці ў школе (можаш пазнаёміцца з асобай, з якой будзеш у сяброўстве шмат гадоў). Надта прыемныя хвіліны з каханай асобай. Змены дададуць табе энергіі, адчуеш, што вецер дзьме ў твае ветразі. Прыдасца табе аднак крышынка самакрытыцызму.

(23.12. — 20.01.) Будзеш сумленны, працавіты. Ідэальны час на здзяйсненне амбіцый, асабліва прафесійных. 24-28.05. не замыкайся ў сабе, не разграбай сваіх праблемаў, боязей. Не ўваходзь у сувязі, пра якія вядома адразу, што канцацца паразай.

(21.01. — 19.02.) Будзеш вельмі схільны да заклібання. Ды аб вернасці не забудзеш! Будзеш удзельнічаць у рэлігійных рытуалах — можа нават і экзатычных. Пільнай здароўя — нават маленькая ранка можа быць небяспечнай, лячы зубы.

(20.02. — 21.03.) Шматлікія сюрпрызы, на жаль, не ўсім ім будзеш рады. Таму лепш не бярыся за сур'езныя справы. У апошнія дні мая будзеш аўтарам шматлікіх творчых змен. Падатлівыя на хваробы цяпер у цябе пячонка і лёгкія.

Агата АРЛЯНСКАЯ

Ірына Лукашук з „Чыжавян” і Хрысціна Русачык з Нарвы

„Чыжавяне”

сокамазавецкага і Замбраўскага паветаў. Усё ў латках і хатах, аздобленых аерам. Абрад у выкананні „Нарвяняк” з Крушэва, які пачынаў паказ траецкіх святкаванняў — ваджэне каралеўны, нявінніцы ўбранай у зелень, якая са світай абыходзіла палаткі абсеяныя збожжам, каб паспрыяць будучаму ўраджаю і захаваць расліннасць ад злога — падобны на нашу Калакусту. Гэты абрад сягае яшчэ дахрысціянскага часу.

Ад абеда да прыцемкаў паказваліся абрады, звязаныя з Тройцай, вяліся конкурсы ведаў аб рэгіёнах Падляшскага ваяводства, выступалі фальклорныя калектывы. Можна было наведаць тэматычныя выставы і пабачыць інтэр'ер хатаў, м.інш. беларускай хаты з Грыбоўшчыны. У час фэсту, у рамках акцыі „Адпачывай бяспечна і ў здароўі на Падляшшы” можна было пацікавіцца паказамі ратаўнічых медычных службаў ды паліцыйнай з сабакамі. А падзвіцца можна было не толькі на сучасных рыцараў у мундзірах, але і ў старажытным адзенні, з шаблямі і мячамі. Можна было пачаставацца вырабамі рэгіянальных майстроў — печывам, мядамі, сырамі, вяндлінамі ды мацнейшымі напоямі, набыць выбары

ска прадставілі родны фальклор. Беларусы прадстаўлялі калектывы „Чыжавяне” з Чыжоў ды „Жэмэрва” са Студзіводаў.

Ансамбль традыцыйнага фальклору беларусаў Падляшша „Жэмэр-

„Жэмэрва”

ва” (узнік у 2003 г.), які выконвае традыцыйныя абрадавыя песні, абрады, даўнія танцы і хараводы, займаецца таксама рукадзеллем, чэрпае спадчыну з экспедыцый па Падляшшы і Палессі, прадставіў у скансэне вясеннія абрады: агулькі — песні з хараводамі, якія спяваюцца ад Вялікадня да Провадаў, юр'еўскія песні і абрады, зазуліны

гоннага майстэрства — першыя прылады падляшскіх адмыслоўцаў нахонт гэтага мастацтва, у якім няма па-за Падляшшам лепшых — ужо здабытыя! Плануецца таксама выстава пчалярства, сустрэчы фаль-

клорных ансамбляў. Як кажа этнограф Артур Гавэл, дырэктар Музея беластоцкай вёскі, прадбачваецца магчымасць арганізавання на тэрыторыі скансэна вяселляў і іншых прыёмаў. І нават і вячання — у падобных музеях у краіне стаяць таксама старажытныя храмы. Тады скансэн не быў бы мёртвым музеем „з хатамі поўнымі экспанатаў”!

Вялікае Святае II

Жыва

ПРА ГМІННАЕ

Смецце III

З велікоднымі абрадамі

Тэкст і фота Аляксея МАРОЗА

У Малых Тыневічах нядаўна закончылі рамантаваць прыстасаваны на вясковую святліцу будынак былой падставовай школы. Нарваўскі асяродак культуры з дапамогай гмінных улад наладзіў у ім вялікае беларускае мерапрыемства, накіраванае як да моладзі, так і да старэйшай вясковай публікі. У рамках праекта „Жыве яшчэ традыцыя” 9 мая паказваліся велікодныя абрады, якім спадарожнічалі выступленні вакальных калектываў. Маладыя актёры ўдала прэзентаваліся перад публікай, размаўляючы на беларускай літаратурнай мове або на мясцовым дыялекце.

— Тыневічы апошнім часам былі крыху прызабытымі і таму мы наладзілі тут нашу чарговую сустрэчу з народнымі традыцыямі, — заявіла дырэктарка Нарваўскага асяродка культуры Тамара Юшкевіч.

Тым часам велікаватую залу сталі запаўняць жыхары сяла, у галоўным старэйшыя мужчыны і жанчыны. Першыя вялікія драўляныя лаўкі людзі пакінулі для гасцей — прадстаўнікоў гмінных і павятовых улад. Дзеці і моладзь сталі займаць месцы пад сценамі. Прыбылі таксама праваслаўны і каталіцкі святары, якія рэгулярна наведваюць беларускія мерапрыемствы, ладжаныя ў Нарваўскай гміне.

— Яшчэ і месяц не мінуў з таго часу, калі завяршыўся рамонт нашага клуба. Старымі асталіся толькі сцены і падлога, а так усё памянцалі. Далі мы ўжо вайту згоду на продаж мураванай святліцы ў Вялікіх Тыневічах, якую цяжка было б утрымаць, — кажа радны Уладзімір Дудзіч з Малых Тыневіч. Тыневічане, якія прыйшлі крыху раней, каб заняць сядзачыя месцы, таксама не скрывалі задавальнення рамонтам будынка былой падставовай школы. Успаміналі яны, як гэта ў 1993 годзе была ліквідавана ў іх сяле школа, а будынак пуставаў.

— Пазней у ім нашы „Тыневічанкі” ладзілі рэпетыцыі, арганізаваліся вясковыя сходы. Было мала месца, каб ладзіць мерапрыемствы, але нядаўна разгарадзілі дзве школьныя залы і ўзнікла адна вялікая, дзе можа спаткацца больш людзей, — гаворыць Дзмітры Ляўчук і хваліць нарваўскага вайта Якуба Садоўскага за прафінансаванне рамонту з гміннага бюджэту. — Зараз можна будзе ладзіць тут хаўтуры і іншыя большыя сямейныя спатканні, ці агульныя вясковыя сустрэчы.

Тэатральныя здольнасці паказалі члены гуртка з Ласінкі

— Мураваную святліцу ў Вялікіх Тыневічах перадалі на магазін, але нічога не атрымлівалася і была яна закрыта, — дабаўляе Мікола Галавачык. — Апошнія большыя мерапрыемствы былі ў нас хіба ажно ў дзевяностых гадах, калі яшчэ дзейнічаў наш калектыв.

— Наш юбілей ладзіўся ў 2000 годзе, — удакладняе Анна Хірко з былога тыневіцкага калектыву. — Аднак ужо не будзем выступаць. Апрача нашай кіраўнічкі памерла яшчэ адна асоба, а Вольга Свентахоўская з-за жалобы не можа спяваць. Асталася нас 5 жанчын, але ўсе ўжо ў старэйшым узросце і няма ахвоты выступаць.

Мерапрыемства пачалося з выступлення дырэктаркі Нарваўскага асяродка культуры Тамары Юшкевіч.

— Мы ладзім сустрэчы, каб моладзь не забыла традыцый дзядоў і бацькоў, — удакладніла Тамара Юшкевіч. — Дакопкі плануем арганізаваць у іншай частцы нашай гміны, у Трасцяныцы, а дажынкі будуць ладзіцца ў Нарве, а ўсё гэта ў рамках нашага праекта „Жыве яшчэ традыцыя”.

Вучні з Ласінкі, якія рыхтаваліся пад апекай інструктара НАК Паўліны Пашко, распачалі свае выступы з прэзентацыі вопраткі сваіх бабуль і іншых даўніх саматканых вырабаў у сцэнцы „Бабулін куфар”. Паказалі яны даўнія блузкі, саяны, абрусы, пакрывалы на ложках. Паколькі прадстаўленне, паводле сцэнарыя вядомай у Нарваўскай гміне Аліцы Станько, падрыхтаванае было з гумарам, выступленні кары-

сталіся вялікім зацікаўленнем як моладзі, так і старэйшай публікі. Другое прадстаўленне дзетак і моладзі з Ласінкі было падрыхтаванае ва ўзнёслым, спачатку пасным, а пасля святочным настроі.

— Жыццё на вёсках насычанае было рэлігійнасцю і таму велікодныя абрады пачынаем паказваць з Вялікага чацвярга, калі людзі ішлі маліцца ў храм, калі яшчэ прыбіралі ў хатах, — заявіла інструктар Паўліна Пашко. Яна ў Ласінцы вядзе тэатральны гурток, на рэпетыцыі якога прыходзяць школьнікі. Вучні з Ласінкі на мясцовым дыялекце прадставілі чарговыя дні Вялікага тыдня і ўзнёслае святкаванне першых двух дзён Вялікадня. Удаляны выступы вучняў з Ласінкі і пазнейшыя прадстаўленні ў выкананні таленавітых вучняў з Нарвы ўзнагароджваліся гарачымі апладысмантамі публікі.

— Мы з сентыментам успамінаем усё, што адбывалася ў маладосці, а менавіта прэзентаваныя сёння абрады вяртаюць нас у дзяцінства і юнацтва, калі яны былі натуральнай часткай тадышняга жыцця, — сказаў вайт Нарваўскай гміны Якуб Садоўскі. — Тое, што было натуральным, можа загінуць і мы хочам, каб у кожнай вёсцы была свая святліца і можна было ладзіць сустрэчы розных пакаленняў, каб маладыя людзі вучыліся падтрымліваць нашы традыцыі.

Дзеткі і моладзь з розных мясцовасцей Нарваўскай гміны рыхтаваліся да мерапрыемства ў школе пад кірункам настаўніцы беларускай мовы Ніны Абрамюк. Яны больш

увагі адвалі народным абрадам і традыцыям, якія ў мінулым спадарожнічалі жыхарам вёсак у паслявелікодны перыяд і наогул былі характэрны веснавой пары года. Вучні паказалі абрад пячэння буслінай лапы перад Благавешчаннем і больш увагі адвалі велікодным і паслявелікодным падзеям. Падставовую школу і Гімназію ў Нарве прэзентавалі вучні, якія ходзяць на заняткі беларускай мовы. Каб выступіць перад вясковай публікай, знаёміліся яны з даўнімі абрадамі на занятках беларускай мовы і на дадатковых сустрэчах доўга рыхтаваліся пад наглядом настаўніцы Ніны Абрамюк, якая сваёй актыўнасцю вылучаецца сярод настаўнікаў беларускай мовы. Таксама і Нарваўская гміна станюча вылучаецца сваім вяртаннем да традыцый і прэзентаваннем шырэйшай публіцы беларускай культуры, а прытым мабілізуе да актыўнасці дзетак і моладзь.

— Вялікая місія для настаўнікаў — пераказаць нашы традыцыі маладому пакаленню, — заўважыў вайт Якуб Садоўскі.

Паміж тэатральнымі прадстаўленнямі дзеткі і моладзь выступілі з беларускімі песнямі. Нядаўна ў Нарваўскім асяродку культуры ўзніклі два вакальна-музычныя калектывы, якімі апыкуецца інструктар Малгажата Кнот і менавіта ў Тыневічах адбыліся іх першыя публічныя выступленні. Хаця маладыя спевакі крыху хваляваліся, аднак выступілі адважна. Публіка, якая апошнім часам не чула з вясковай сцэны беларускіх песень, успрыняла іх з вялікай радасцю. Перад сабранымі выступіў таксама невялікі ласінскі хор „Рамонак”, якім кіруе Марыя Радчук. Успамагаў ён тэатральныя выступленні сваіх малодшых сяброў.

Сярод публікі было крыху мясцовых школьнікаў і маладых бацькоў з дзеткамі на руках.

— Нямнога моладзі ў школьным узросце ў нашай вёсцы, — заявіла Юліта Клімчук, якая ў Нарваўскай школе ходзіць на заняткі беларускай мовы.

Сярод выступаючых перад публікай школьнікаў вылучалася тыневіцкая дзяўчына Эвеліна Прабуцкая.

— У час канікулаў збіраецца ў нас больш дзяцей і моладзі, якія прыязджаюць з гарадоў, але дагэтуль не было месца, дзе маглі б яны спатыкацца і таму выстойвалі каля магазіна, — кажа Анна Галавачык з Тыневіч. — Зараз можа месца сустрэч памянцэцца і маладыя людзі будуць сустракацца ў адрамантаваным клубе.

Ніна БРУЧКО

Калісь...

На дварэ холадна. Снег злез з палёў. Моцны вецер гне то ў адзін, то ў другі бок галлё высокай бярозы, што расце ля хаты на нашым панадворку. Праз шыбу ўглядаюся ў хістаючуюся бутэльку амаль поўную бярозавага соку: здаецца, вось-вось адарвецца яна ад бярозавай веткі і сок выліецца! На тонкіх галінках бэзу, што расце над самай вуліцай, прыселі вароны і радасна, гучна каркаюць. І хаця густыя хмары закрылі сонейка, усім вядома — ідзе вясна!

— Мама, да нас ідзе цётка Серафімка! — раптам крыкнула я, спыняючы сваё дзіцячае ўзіранне.

— Добры вам дзень! — сказала суседка і хуценька села на табурэтку ля кухоннага стала.

— А, добры, добры, — адказала бабуля, што сядзела ля цёплай печы.

— О, бачу, у вас ужэ кросны вынесены, наткалі многа палатна? А мо і дываны ткалі? — дапытвалася Серафімка.

— О, так, суседка, ужэ мы выткалі палатна трохі, толькі крышку грубаватае, больш прала бабуля, я занятая была іншай работай. Два дываны ў нічальніцы выткалі. Сама вазіла воўну ў Бельск часаць, напрана і пафарбавала чырвонай краскай, а аснову — ільняную — чорнай. Прыгожыя выйшлі. Манька задаволеная. Толькі палатно ёй не падабаецца. Кажы: не буду насіць мачыць і пасцілаць над ровам, устыдна, у суседзяў напэўна будзе тоненькае!

— Чапуха! Сарочкі будуць грубшыя, то і цяплейшыя, затое прасціны ў самы раз, — адказала суседка. — А ў мяне яшчэ кросны не вынесены, не паспела, знядужала трохкі. Мо заўтра выкіну на стрышок. А дываноў я і не ткала, не хапіла воўны, сын вазіў зімою ў суседнюю вёску валяць чосанкі, а то не было ў чым выйсці на падворак, — працягвала суседка трохі з зайздасцю, а трохі са смуткам. — Мой Міхалка ўчора ездзіў у алеярню ў Бельск, а то Вялікі пост настаў, а тут алею ні кропелькі. І хлебную муку выпекла. Вось і прыйшла пазычыць булку хлеба. Сын цэлы дзень круціць жорнамі, напяку і аддам.

— Ахвотна, ахвотна, Серафімка, пазычу. Учора напякла свежанькага. Мой стары напытляваў мукі ў Кожыне тыдзень таму і на хлеб, і на велікодныя мазуркі. А дзяўчаты мае амаль цэлы тыдзень цягнулі жорны, многа грачанай мукі намалолі, на ўвесь пост хоціць варыць зацірку. А на булачкі яшчэ зімою бацька ў жорнах змалоў трохі пшаніцы. Дзеці, асабліва наймалодшыя, любяць аржаныя булачкі...

— Мамачка, спячы сёння аржаных булачак, — папрасілася я.

— Узаўтра, дочанька, узаўтра субота, а сёння пятніца, нат булачкі грэшна есці!

— Цётка Серафімка, а наша бабуля сёння зусім нічога не есць. Кажы: зойдзе сонца, тады з’ем каплун, які цяперака вару!

Бабуля ўсміхнулася і адказала:

— Як дарасцеш і ты, унучка, навучышся пасціць, поймеш, што так трэба; Вялікдзень — самае вялікае святачка...

ВЯЛІКАЕ СВЯТА — ВЯЛІКДЗЕНЬ

Фота Аляксея МАРОЗА

Вучні Нарваўскай школы ў велікодным абрадзе

— Ой, заседзела, пайдзі ўжо, а то сям’я без мяне паснедае, з’есць кулеш без хлеба, — беручы булку пад паху сказала Серафімка і паспешна выйшла з нашай хаты.

Бабуля ціхенька сядзела ля пліты і мяшала каплун, каб не прыгарэў, а мы селі за стол паснедаць. З клуні прыйшоў тата і пахваліўся:

— Бачыш, маці, нарэшце змалаціў тыя снапкі, што памылкова асталіся ў старане яшчэ з зімы. Толькі на канец сарваўся цэп, трэба зараз жа наладзіць.

На стале стаялі поўная міска варанай картоплі акрашанай алеем з цыбулькай, налітая картаплёўка і грачаная каша з малаком. Апошняя да стала прыбегла змучаная сястра Надзя, якая рэзала была сечку каровам на нядзелю. Усе снедалі ў цішыні, толькі я крывілася на картаплёўку. Яшчэ не закончылі снедаць, як у кухню ўбегла Лідка, сяброўка Манькі, і звярнулася да яе:

— Бяры паперу і пойдзем да мяне выцінаць фіранкі на вокны. А заўтра нарэжам простаю моцнай саломы і зробім павуку на полап.

— Паспеем, Лідка, паспеем, — адказала Манька, канчаючы снедаць.

— У чацвер я была ў Бельску і купіла вам белаю паперу на фіранкі і пару скруткаў мятай, разнакаляровай, на павуку. Будзе вам працы досыць, толькі пастарайцеся зрабіць вялікія, прыгожыя павукі. У нашай новай хаце балёк высокі, патрэбны вялікі павук, — прыказала дзяўчатам мама.

Манька хутка хапіла паперу ды ножык і выбегла з Лідкай з хаты. Надзя ўзяла белую суконную пражу ды іголку і палезла на печ вязаць сабе шкарпэткі. Мама занялася парадкаваннем кухні, а бабуля, уварыўшы свой каплун, узлезла на запек адпачыць. Бацька, паснедаўшы, перажагнаўся, надзеў шапку і пінжак ды хутка пайшоў да свае

працы. А я дастала са століка каляровыя шматкі і пачала круціць маленькую лялечку.

І так праходзіў Вялікі пост — дзень як штодзень, толькі ў адзін панядзелак была калатаніна: ацялілася кароўка. Цялятка чорнае ў белыя латкі было цудоўнае ды — што самае дзіўнае — зараз жа стала на дрыготкія ножкі ды пайшло. Цешыла мяне не толькі цялятка, але і маё любімае малодзіва, якое зварыла мама.

Вялікдзень набліжаўся вялікімі крокамі. Астаўся апошні тыдзень Вялікага посту. Сажы была ўжо выцёртая, хата памытая. На вокнах павешаны папяровыя белыя фіраначкі ў дробна выцятых ўзорах, на бальку пад полапам вісеў вялікі саламяны павук, аздоблены рознакаляровымі папяровымі банцікамі. А ў мяне толькі адна думка — удацца адбіць усе паклоны ў царкве на Андрэева стаянне? Узяла я маленькую плахатку пад калені і з сяброўкамі пабеглі мы біць паклоны. Лічыла, лічыла, аж збілася. Сястра Надзя з сяброўкай Надзьяй узялі гароху ў кішэні і па кожным паклоне перакідвалі па гарошыне ў другую кішэню. А мне такая мудрасць не прыйшла ў галаву! Затое на Дваццаць Евангелляў удалося прынесці з царквы дахаты запаленую свечку! Колькі было радасці! Да спаведзі пайшла я разам з вучнямі нашага класа. А ў Вялікую суботу ўсё было гатова да святкавання. Два тыдні назад было прыгатаўленае мяса: каўбаскі сушаныя ў печы, куньпа, вельмі смачны кутэнь і кашанка абавязкова з грачанай крупой. Мама раніцай напякла мазурак — здобных дражджовых піражкоў, тоненькіх, пасыпаных каляровымі маленькімі цукерачкамі. Накрасіла цэлую карзіну яек ва ўсялякія колеры — трэба ж не толькі для сям’і, а і па пары хроснікам, а і я была

наймалодшая, бегала з сяброўкамі іграць яечкамі. Вечарам мама паклала ў вялікую карзінку пасху: хлеб, соль, мазурку, каўбаску і яечкі, накрыла вышыванай сурвэткай і паставіла нанач у камору, каб надодням, пасля заканчэння царкоўнай службы, узяць гатовую і занесці пад царкву, пасвяціць. Бацькі і старэйшыя сёстры ішлі ў царкву ў дванаццаць ночы, а і бабуля таксама, каб заняць сядзачае месца на лаўцы пад сцяной у храме. Толькі я хадзіла пазней, каб толькі ўбачыць усходзячае сонца, што ў той святочны ранак іграла ад радасці ўваскрашэння Хрыста.

Людзей поўная царква і мне, дзіцяці, увапхнуцца цяжка. Пасля заканчэння малення жанчыны, а нярэдка і мужчыны, становяцца з вялікімі карзінамі поўнымі ежы вакол царквы, ледзь змясціўшыся. Кожны спяшаецца заняць пярэдняе месца, бліжэй дзвярэй царквы і брамы. Бацюшка выходзіў, свяціў і ўсе з пасхай у руках з радасцю беглі дахаты. А калі пеўчая заспявае першы раз „Хрыстос воскрес“, калі ўносіцца ў храм плашчаница, і старэйшым, і малым у сэрцы „заіграе“, а з вачэй ад радасці не раз сляза пацячэ.

Прышоўшы з царквы мы аддыхнуліся, з’елі пасхальнае снеданне. Пры сустрэчы на вуліцы ўсе вітаемся „Хрыстос воскрес“ з радасцю на тварах, забываючыся пра суседскія сваркі, абразы. На другі дзень Вялікадня моладзь гуляла, а гурбы дзяцей бегалі па вуліцы і біліся яечкамі. На трэці дзень усе дарослыя ішлі на могількі ўспамінаць блізкіх, сказаць ім „Хрыстос воскрес“ і пакласці на магілку свячанае яечка. А дзеці далей „біліся“ яечкамі і цешыліся — чыё мацнейшае.

І так штогод праходзіла вялікае свята Вялікдзень...

(працяг будзе)

Дзе складваць адкіды і смецце?

Тэкст і фота Аляксея МАРОЗА

(працяг з 19-а нумара)

Пытанне, дзе складваць адкіды і смецце, надалей застаецца актуальным не толькі на тэрыторыі Белавежскай пушчы і яе наваколля. З мэтай вырашыць справу збірання смецця і добраўпарадкавання адкідаў згуртавалася 26 гмін трох паветаў, на тэрыторыі якіх компактна пражываюць беларусы. Новаствораны Камунальны саюз гмін Бельскага, Гайнаўскага і Сямятыцкага паветаў пайшоў у напрамку комплекснай распрацоўкі сістэмы збірання і сартавання адкідаў на тэрыторыі згуртаваных гмін, а таксама захоўвання смецця непрыгоднага для паўторнага выкарыстання. Калі яшчэ ў часы кіравання Права і справядлівасці быў створаны спіс інвестыцый у галіне аховы асяроддзя, на якія сродкі мелі прызначацца ў першую чаргу, на ім апынуліся інвестыцыі Камунальнага саюза гмін. Аднак у лютым гэтага года новая міністр рэгіянальнага развіцця Альжбета Бянькоўская прадставіла новы спіс самых важных інвестыцый у маштабе краіны і на ім не было ўжо праектаў сартавальняў адкідаў і звалак смецця на тэрыторыі нашых гмін.

Сартавальня і звалка побач Дубяжына

— Вельмі важная задача — будова Прадпрыемства гаспадаркі адкідамі і звалкі смецця на палях вёскі Дубяжын, якое будзе інвестыцыяй Камунальнага саюза гмін Бельскага, Гайнаўскага і Сямятыцкага паветаў. Пад інвестыцыю прадбачваецца перадаць каля 70 гектараў зямлі, якая з'яўляецца ўласнасцю Агенцтва сельскагаспадарчай нерухомасці. Зараз ідуць работы па дастасаванні плана прасторавай гаспадаркі да інвестыцыйных патрэб. Выступілі мы за атрыманне еўрасаюзных сродкаў на гэтыя інвестыцыі і хаця праекты Камунальнага саюза гмін былі зняты са спіска галоўных інвестыцый, на якія сродкі атрымліваюцца ў першую чаргу, не апускаем рук і будзем змагацца за вяртанне нашых інвестыцый на галоўны спіс, — заяўляе вайт Бельскай гміны Раіса Раецкая. — Прадбачваецца выканаць інвестыцыі паводле бяспечных тэхналогій, якія не пагражаюць здароўю і жыццю чалавека. Проста, шкодныя для здароўя адкіды не будуць маглі пранікаць са звалкі ў глебу.

Зараз смецце і адкіды з горада і гміны Бельск-Падляшскі складваюцца на звалцы каля Ягуштова, якой упраўляе гарадское прадпрыемства.

— Сапраўдны яшчэ дазвол на дзейнасць звалкі побач Ягуштова, а смецце на нашых вёсках збіраюць розныя прадпрыемствы, што не прымушае нас да вельмі спешных інвестыцыйных дзеянняў, — гаворыць вайт Раецкая. — Старыя звалкі побач нашых сёл мы прыкрылі слоём зямлі і паставілі на іх дошкі з інфармацыяй аб забароне вывазу смецця.

З экалагічнай адукацыяй

Ад сялян, якія атрымліваюць дабавачныя даплаты да гаспадарання ў цяжкіх умовах, кантралёры мо-

Ваяводскі інспектар аховы асяроддзя не згаджаецца на далейшую дзейнасць старой гайнаўскай звалкі

гуць запатрабаваць дакументы аб здачы смецця на легальныя звалкі або камунальным прадпрыемствам. Таму вяскоўцы масава сталі заключаць дамовы з фірмамі, якія вывозяць смецце. На іх панадворках п'явіліся невялікія кантэйнеры для смецця. Больш строга за правільным выкарыстаннем смецця сочаць у тых сем'ях, у якіх ёсць дзеці ў школьным узросце. У выніку экалагічнай адукацыі дзеткі звяртаюць увагу, каб не выкідаць небяспечных для асяроддзя матэрыялаў на прыроду. Ад маладых аховы асяроддзя вучацца таксама і старэйшыя.

— Здараецца, што старэйшыя людзі не заключаюць дамоў з прадпрыемствамі, якія забіраюць смецце. Аднак з другога боку, старэнькая бабулька прадукую адносна невялікую колькасць смецця, — заўважае адзін з чыноўнікаў Бельскай гміны.

— У Гайнаўцы мы таксама будзем спраўджаць, ці прадпрыемствы або прыватнікі, якія самі вывозяць смецце на звалку і падпісалі дзеля гэтага адпаведныя дамовы, сапраўды вывозяць адкіды на звалку і могуць гэта пацвердзіць адпаведнымі квітанцыямі, — кажа намеснік бурмістра Васіль Сцепанюк.

Другая сартавальня і звалка побач Гайнаўкі

Умовы, у якіх складваюцца адкіды і смецце ў Гайнаўцы, горшыя, чым на звалках побач Бельска ці Сямятыч і таму Ваяводскі інспектар аховы асяроддзя даў указанне спыніць дзейнасць звалкі побач гарадской вуліцы Парыева. Гайнаўскія ўлады вымушаны спыніцца з вырашэннем справы гаспадаркі адкідамі і таму рашыліся будаваць новую звалку побач існуючай, яшчэ ў гэтым годзе.

— Мы не можам чакаць супольных інвестыцый з Бельскам і Сямятычамі, якія могуць даўжэй карыстацца існуючымі звалкамі. Пад сённяшняй звалкай смецця няма шчыльнага ўмяшчальніка, у які маглі б сцякаць вадкія адкіды, а без гэтага існуе небяспека іх пранікан-

ня ў грунтавыя воды. На сакавіцкай сесіі Рады горада была прынята пастанова аб выдзяленні з гарадскога бюджэту сродкаў на будову новай звалкі, згоднай з еўрасаюзнымі патрабаваннямі, — кажа намеснік бурмістра Гайнаўкі Васіль Сцепанюк.

Будова звалкі лічыцца ў Гайнаўцы першым этапам вялікай інвестыцыі, у рамках якой узнікне яшчэ Прадпрыемства гаспадаркі адкідамі. Ёсць ужо планы будовы звалкі, патрэбныя для рэалізацыі інвестыцыі дакументаў і згода адпаведных устаноў на яе рэалізацыю.

— Прадбачваем, што новая звалка будзе ўзведзена нават да жніўня гэтага года, — інфармуе віцэ-бурмістр Сцепанюк. — Каб аддзяліць адкіды на новай звалцы ад глебы, будзе збудаваная на ёй геамембрана. Праз прапушчальную паверхню будуць сцякаць на яе вадкія адкіды і далей будуць яны адводзіцца ў шчыльныя ўмяшчальнікі.

На асноўным спісе Міністэрства рэгіянальнага развіцця была будова Прадпрыемства гаспадаркі адкідамі побач сённяшняй звалкі смецця ў Гайнаўцы.

— Міністр рэгіянальнага развіцця Альжбета Бянькоўская выкрэсліла з гэтага спіса нашы інвестыцыі — будову інфраструктуры гаспадаркі адкідамі, у гэтым сартавальні адкідаў, а таксама водна-каналізацыйныя інвестыцыі ў Гайнаўцы, — заяўляе намеснік бурмістра Васіль Сцепанюк. — Мы размаўлялі, каб вярнуць нашы інвестыцыі на падставовы спіс, але калі нават пасол Роберт Тышкевіч з правячай Грамадзянскай платформы, пабываўшы ў Гайнаўцы, прапанаваў прыступіць з нашымі інвестыцыямі да новых конкурсаў, хіба няма ўжо магчымасцей вярнуць ранейшыя прывілеі, якія дазволілі б без конкурсаў атрымаць еўрасаюзныя сродкі на будаўнічыя работы.

На новазбудаваным Прадпрыемстве гаспадаркі адкідамі прадбачваецца выдзяляць металалом, шкло, макулатуру ці пластыкавыя бутэлькі, якія будуць прадавацца для паўторнага выкарыстання ў прадукцыі новых вырабаў з гэтай сыравіны. Плануецца выдзяляць з агульнай

колькасці нават да 80% адкідаў для продажу, а толькі апошнія смецце захоўваць на новазбудаванай звалцы. Гайнаўскія ўлады лічаць, што і зараз збіранне адкідаў для паўторнага выкарыстання на тэрыторыі горада стаіць на высокім узроўні ў параўнанні з іншымі гарадамі.

— У мінулым годзе Прадпрыемства камунальных паслуг сабрала ў нашым горадзе аж 176 тон пластыкавых вырабаў, 159 тон макулатуры, 51 тону шкла і 22 тоны металічных адкідаў. Сартаваныя адкіды забіраем мы бясплатна, у галоўным ад уласнікаў прыватных дамоў. Калі яны мусяць плаціць за смецце без сартавання, то выгаднай ім аддаваць сартаваныя адкіды бясплатна. На продажы сартаванай сыравіны можна будзе зарабляць і ў будучыні, — лічыць намеснік бурмістра Васіль Сцепанюк.

Апошнім часам у магістраце Гайнаўкі сталі штотраз больш інтэнсіўна цікавіцца тэхналогіямі будовы сартавальняў у розных месцах Польшчы.

— Зараз мы яшчэ разглядаем магчымасці выкарыстання ў нашай інвестыцыі розных тэхналогій і калі будуць абвешчаны конкурсы, будзем прыступаць да іх з намерам атрымаць еўрасаюзныя сродкі на будову сартавальні адкідаў побач сённяшняй звалкі, — кажа намеснік бурмістра Васіль Сцепанюк. — Прадбачваецца таксама перасартоўка адкідаў на існуючай зараз звалцы і выдзяленне з іх тых, якія можна будзе яшчэ прадаць. Затым старая звалка будзе ліквідаваная.

Жыхары гайнаўскіх вуліц, распаложаных побач старой звалкі, здаўна наракаюць на смурод і шкоднасць адкідаў для акружаючага асяроддзя. Яшчэ раней заяўлялі, што будуць пратэставаць, калі старая звалка ў хуткім часе не будзе ліквідавана. Адабраюць яны будову сартавальні адкідаў паводле навішых тэхналогій. Аднак тады гаварылася, што нявыкарыстаныя для продажу адкіды будуць вывозіцца на звалку каля Дубяжына. Зараз узнікне новая звалка на месцы. Час пакажа як будзе яна дзейнічаць і ці не будзе перашкаджаць навакольным жыхарам.

Міхал МІНЦЭВІЧ

Вакол арлянскіх падаткаў

У Арлянскай гміне пражываюць пераважна людзі пажылога ўзросту. З ліку 3 395 жыхароў гміны (у канцы 2007 года) малалетніх толькі чатырыста асоб. Цікава, што лік падаткаплацельшчыкаў (5 662) амаль удвая большы за лік насельніцтва. А гэта галоўным чынам таму, што ў ліку падаткаплацельшчыкаў астаюцца нябожчыкі, а дакладней кажучы — іх маёмасць пакінута без законных наследнікаў, хаця нашчадкі ў памерлых былі. Здаецца быць непазбежным, што лік такіх замагільных падаткаплацельшчыкаў будзе расці, бо пажылыя людзі паміраюць, а іх нашчадкі, у прынцыпе, не цікавяцца сямейнай спадчынай. А дзеецца так таму, што, прыняўшы спадчыну, трэба было б плаціць за яе падатак у гміну; небагатым людзям дайшоў бы дадатковы клопат. Каля 30% падаткаплацельшчыкаў не спраўляецца тэрмінова з налогами. Так было дагэтуль, а як будзе далей?.. На выхадзе леташняга года грамадзян, якія і так ледзь зводзяць канцы з канцамі, моцна ўзбурыла вестка, што Гмінная рада значна павысіла некаторыя падаткі.

Чалавек у шматлікіх культурах заўсёды выпрацоўваў нейкія ўзносы ў карысць улад. Калі была адменена паншчына, людзі сталі плаціць на сваю абшчыну. Кожны, не зважаючы на сваё багацце, плаціць за свае будынкi, сваё поле, свой транспарт. І, мабыць, чалавечая натура так складзена, што на плацежныя абавязкі рэагуе яна супраціўленнем і антыпатыяй. Зараз грамадства краіны расшарываецца на тых, што вельмі шпарка багацеюць і на тых, што бяднеюць. У Арлянскай гміне вялікі адсотак тых, што не плаціць сваіх узносаў тэрмінова або і зусім, складаюць людзі бедныя.

А як было даўней? Як расказваў мне знаёмы, у час ягонага дзяцінства, калі адбываўся наступ тэлебачання, яго бабуля не прызнавала гэтай „шкляной дурнаты”. Ляжала яна на печы і тэлебачання глядзець не хацела. Да таго ж ёй для жыцця не былі патрэбны грошы. Ну, часам, каб у царкве купіць і паставіць свечку. Дзеля гэтага ішла ў поле, збірала казельчыкі, сушыла іх і прадавала; і неабходныя грошы былі. Людзі трымалі курэй, свіней дзеля ўласнай спахывы. Цывілізацыя не акружала чалавека і ён адчуваў сябе больш свабодным.

Сённяшні цывілізаваны чалавек дзеля пражыцця, не ўлічаючы ежы, мусіць плаціць за ваду, за сцёкі, за адкіды, за электраток, за тэлефон, за інтэрнэт, за тэлебачанне, за страхоўку і... падатак у гміну.

Як прыгадваюць сяляне, найлепш ім жылося „за Герка”. Цяпер, калі земляробства „на выміранні”, паратунак — даплаты — прынесла далучэнне да Еўрасаюза. Аднак і да гэтых грошай людзі ставіліся насцярожана, бо ж людзі перакананы, што яшчэ ніколі нічога дарам не даў. Змянілася і структура прызнання датацый, напрыклад, адабралі іх тым, хто не гадуе кароў.

Аб’ёмнасць кашалькоў насельніцтва вызначае і велічыню гміннага бюджэту; таму многія гміны бедныя. Новыя шансы нясе еўрасаюзная дапамога, але каб ёю пакарыстацца, сама гміна мусіць даць свой унос у карысць сваіх жыхароў. Адзінай датацый, якую атрымала Арлянская гміна, была кампенсацыя выдаткаў на пабудову каналізацыі вартасцю ў 365 900,74 зл., якую

выхадзіліцаў яшчэ вайт Міхал Іванчук. Зараз гмінны бюджэт можна ўзбуіць большымі падаткамі і спаганнем задоўжанасцей ад тых, якім па розных прычынах не хапала.

Аналіз інфармацыі пра рэалізацыю налагавых абавязкаў за 2007 год радныя прынялі на пасяджэнні 26 сакавіка г.г. Зрэалізаваныя ў 2007 годзе падаткі і аплаты склалі суму 1 238 916,02 зл., у тым ліку:

а) прыбыткі ад сельскагаспадарчага і ляснога падаткаў, ад нерухомастей і ад транспартных сродкаў ад юрыдычных асоб склалі 535 701,97 зл., што пры гадавым плане 477 011 зл. дае паказальнік выканання 112,3%. Варта, аднак, адзначыць, што прыбытак ад сельскагаспадарчага падатку склаў 27 475,12 зл., г.зн. ледзь 48,2% гадавога плана. Даволі вялікія прыбыткі даў падатак ад нерухомастей — 491 985,25 зл. (121,5%), лясны падатак — 13 305,60 зл. (102,4%) ды транспартных сродкаў — 2 936 зл. (146,8%). За нетэрміновыя заплаты ў бюджэт паступіла сума ў 709 зл.

У канцы 2007 года задоўжанасць у гэтай галіне склала 343 262,13 зл., а галоўным даўжніком з’яўляецца Сельскагаспадарчы паслугова-вытворчы кааператыв у Орлі (якога ўжо ад некалькіх гадоў няма); яго доўг гэта 323 427,23 зл. (з гэтага ліку 275 427,80 зл. гэта задоўжанасць за нерухомаці і 47 999,43 зл. сельскагаспадарчага падатку).

Задоўжанасці былога эскаэра разглядае судовы выканаўца, аднак на вяртанне грошай у гмінны бюджэт шансы малыя, бо калі і будучы нейкія грошы ад продажу нерухомастей, дык, згодна закону, найперш будуць выплачаны даўгі працаўнікам, ЗУСу (сацстраху), банкам.

б) прыбыткі ад сельскагаспадарчага і ляснога падаткаў, ад нерухомастей і ад транспартных сродкаў ад фізічных асоб склалі 703 214,05 зл., што пры гадавым плане 634 000 зл. дае паказальнік 110,9%. З гэтага ліку паступленне ад сельскагаспадарчага падатку склала 444 185,95 зл. (108,3%), ляснога падатку 18 368,42 зл. (131,2%), ад нерухомастей 180 121,62 зл. (120,1%) ды ад транспартных сродкаў 60 538,06 зл. (100,9%). За нетэрміновыя плацеж гэтых падаткаў паступіла 6 903,39 зл. У канцы 2007 года задоўжанасці з гэтай крыніцы склалі 235 221,21 зл.

У мінулым годзе Управа гміны ў Орлі выслала аж 936 напамінаў на агульную суму 164 768,11 зл. ды 81 выканаўчы ліст на суму 30 741,90 зл. Годам раней сума напамінаў склала 80 392,82 зл., а выканаўчых лістоў 10 931,70 зл.

Пра рэалізацыю падаткавых абавязкаў вайт Пётр Сэльвесюк 21 сакавіка г.г. сказаў:

— Гэтага яшчэ не было ў нашай і ў іншых гмінах. Было так, што спачатку было выслана каля пяціста напамінаў, пасля наступных чатырыста. Калі напаміны дайшлі да тых, што не плаціць, то яны імі не трывожыліся. Але калі хто не адказвае на напаміны, тады яму выстаўляецца выканаўчы ліст, які трапляе да судовага выканаўцы і той выканаўца з’яўляецца ў даўжніка. І калі людзі пабачылі, што прыходзіць судовы выканаўца, тады даўжнікі сталі баяцца, асабліва тыя, якія могуць плаціць, якія маюць грошы. І шмат асоб заплаціла, хаця ёсць і такія, якім не хапае і нават су-

довы выканаўца тут ні пры чым, бо не маюць ніякай маёмасці. Але сыскванне было намнога больш выніковае чым у мінулых гадах.

— Дык тыя, якім не хапае, надалей могуць не плаціць? — спытаў радны Ілья Каліна.

— Не зусім, — адказаў вайт. — бо калі хто з’яўляецца ўласнікам нерухомаці, дык мы сталі ўводзіць іпатэкі. І тады будзе мусіць плаціць будучы ўласнік.

— У прынцыпе бедныя лепш плаціць чым багатыя, — заўважыў радны Мікалай Баршчэўскі.

— Правільна, — адказаў вайт. — Бо калі ў каго пажылога 2-3 гектары і ён на пенсіі, то такія збіраюць тыя грошы і плаціць у солтыса. А ёсць і такія, што маюць па 2 самаходы, многа машын і яны нейк не ў змозе сабраць тысячы ці паўтары, каб заплаціць падатак.

Шмат выканаўчых лістоў выслалі мы ў канцы года, бо тыя што не плаціць, атрымліваюць даплаты. Мы часткова прыглядаліся, што ў якім банку вядзе рахунак, каб судовы выканаўца мог заняць той рахунак.

Скончыўся той час, калі хто хацеў, той плаціў, а хто не хацеў, той не плаціў. Плаціць мусіць усе, а калі ў каго цяжкія ўмовы, таму можна пагасіць або адтэрмінаваць, — сцвердзіў вайт.

Сёння даражэй жыць, бо людзі — крыху з выгады, крыху з нерэнтабельнасці — перасталі трымаць хатніх птушак ці свіней. Крыху даўней, калі было поўна заробку, амаль у кожнай гаспадарцы людзі яшчэ нешта гадалі. Зараз панадворкі сталі прасторнымі, без загарадзей, дзе трава скошаная касілкай. Сустрэкаюцца і запушчаныя панадворкі.

Некаторым земляробам не хапае грошай нават на аплату пенсійнай складчыны (не згадваючы пра падатак у гмінную касу), а калі настане пара выхаду на пенсію, тады тая задоўжанасць будзе спаганана з тае сціплае пенсіі.

Насельніцтву гміны прыбывае асоб — і фізічных, і юрыдычных — якія не ў змозе плаціць нават падаткаў. Не ўсе падаткаплацельшчыкі звяртаюцца (не ўсе нават пра такую магчымасць ведаюць) у Гмінную ўправу за нейкай дапамогай ці да вайта за пагашэннем даўгоў. Бесперспектыўная фінансавая сітуацыя, беспрацоўе ці згубныя прывычкі (напр., алкагалізм) прыводзіць людзей у апатыю.

Паводле публічнага спісу падаткаў у 2007 годзе вайт растэрмінаваў падаткі на раты для дзесяці суб’ектаў на агульную суму 43 910,28 зл. і адсоткі — 9 870,20 зл. Галоўнай прычынай такога рашэння была складаная фінансавая сітуацыя з-за пазык на вядзенне дзейнасці і выплаты даўгоў, а з ліку фізічных асоб — адсутнасць пастаянных прыходаў.

Паводле спісу пагашэнняў за 2007 год, гэтай магчымасцю пакарысталася 25 асоб на агульную суму 21 999,22 зл. плюс 33 258,10 зл. адсоткаў. Найбольш даўгоў вайт пагасіў арлянскаму гэсу — 5 888,40 зл. плюс 12 190,30 зл. адсоткаў. Прычынай задоўжанасці былі складаныя фінансавыя абставіны ды вялікі кошт пераборкі адміністрацыйных памяшканняў у будынку былой гасподы.

Пра клопаты ГСу, пасля мінулага года года продажу пяркарні, спытаў я яго-

нага старшыню Аляксандра Шыманскага, а ён адказаў:

— Пяркарню прадалі мы за 80 тысяч, але палову гэтых грошай трэба было адразу заплаціць гміне за пра-тэрмінаваныя падаткі. А другая палова была расходуваная на рамонты і на зарплату працаўнікам. У рынку пустуюць два нашы будынкi (крамы ў старой пяркарні і вялікі будынак крамы ад прадметаў хатняга ўжытку) і ГС ахвотна іх перадаў бы гміне, каб не плаціць за іх падаткаў (каля чатырох тысяч у год), аднак з засцярогай, каб гміна не прадавала іх нейкаму нашаму канкурэнту.

Вайт ануліраваў яшчэ адсоткі м.інш. крывятыцкаму сельгаскааператыву вартасцю ў 2 202,90 зл. з-за яго банкавай задоўжанасці. Крыху менш адсоткаў вайт пагасіў аднаму з гмінных радных.

Сёлета жыхары гміны таксама не спадзяваюцца паправы сваёй долі. Адыходзяць назаўсёды пажылыя людзі, якія дапамагалі сваім сем’ям. Мяцовыя крамы наведвае штотраз менш пакупнікоў (прадаўшчыцы гавораць, што людзі не маюць за што купляць), а найбольшым поспехам карыстаецца аптэчны пункт. Але, варта заўважыць, на могілках людзі ставяць штотраз даражэйшыя намагільнікі.

Не лепшае грамадству з-за вышэйшых гмінных падаткаў. Распытваныя мною людзі згодна выказвалі сваё здзіўленне. Некаторыя з сялян заўважаюць, што падбаўка цэн збожжа (паводле якой вызначаюцца падаткі), гэта „падбаўка без падбаўкі”, бо за гэтую цану ніхто не хоча купляць у іх таго збожжа.

Навагоднія падбаўкі ўсхвалявалі жыхароў гміны. Каб развець некаторыя сумненні, паставіў я вайту Пятру Сэльвескжу некалькі пытанняў; вось яны і адказы на іх.

— Які рост прыбытку прадбачаецца сёлета ад павышэння падаткаў?

— Прыбытак ад сельскагаспадарчага падатку ў 2007 годзе склаў 488 615 зл.; сёлета прадбачаецца атрымаць 972 042 зл. Пры ўмове, што заплаціць яго ўсе падаткаплацельшчыкі, будзе гэта больш на 483 427 зл.

— Які прадбачаецца кошт утрымання Гміннай рады ў Орлі паводле падбаўленых камандзіровачных, пра-дугледжваючы поўную прысутнасць радных на пасяджэннях?

— Ацэначны кошт утрымання Гміннай рады на падставе аплаты радным камандзіровачных складзе ў 2008 годзе 79 200 зл.; у мінулым годзе гэты выдатак склаў 63 260 зл.

— Які будзе рост выдаткаў на самаўрадавую адміністрацыю ў сувязі з павышэннем акладу вайту Арлянскай гміны?

— У гмінным бюджэце на 2008 год запланавана 997 546 зл. на ўтрыманне Гміннай управы (сюды ўлічаны заробкі адміністрацыі і кошт функцыянавання Гміннай управы); на ўтрыманне Гміннай управы ў 2007 годзе было выдаткавана 926 993,53 зл.

— Якія будуць ашчаднасці ў гмінным бюджэце ад змяншэння выдаткаў на камандзіровачныя солтысам; у 2007 годзе былі выдаткі на 10 пасяджэнняў, а сёлета запланавана сем сесій?

— У 2007 годзе на выплату камандзіровачных солтысам расходуваная 13 200 зл. Сёлетні расход будзе абумоўлены колькасцю пасяджэнняў, — адказаў вайт Пётр Сэльвесюк.